

Evaluation of an anti-stigma educational intervention in Greek secondary schools

**MARINA ECONOMOU^a, CHRISTINA GRAMANDANI^a,
ELENI LOUKI^a, CHRISTINA SERYIANNI^b
& ANASTASSIOS STALIKAS^b**

ABSTRACT

The present study was carried out by the University Mental Health Research Institute (UMHRI), as part of the World Psychiatric Association's global anti-stigma program «Fighting Stigma and Discrimination Because of Schizophrenia – Open the Doors». The main purpose of the present study was the evaluation of an educational intervention, which aimed at challenging secondary-school students' misconceptions concerning people with schizophrenia (PWS), and modifying their preferred social distance from PWS. The intervention included students' participation in a two-hour semi-structured educational program, during which myths about PWS were collected and discussed, and students' attention was drawn to the language used when referred to PWS. The intervention was based on students' *active engagement through guided discussion* and creative activities. Students' gender, familiarity with mental illness and previous knowledge about schizophrenia were also included in the analyses, while their sources of information were also explored. A survey questionnaire was administered before and after the intervention. Overall, results indicated the effectiveness of the intervention, both on students' negative beliefs concerning PWS, and on their preferred social distance from PWS.

Key words: Schizophrenia, Stigma, Beliefs, Social distance, Adolescents, Education.

Address: Marina Economou, University Mental Health Research Institute (UMHRI), 2 Soranou tou Efessiou Str., P.O. Box 66517, 156 01 Papagou, Athens, Greece. E-mail: stigma@epipsi.gr & meconomou@epipsi.gr

^a *University Mental Health Research Institute, Greece*

^b *Panteion University of Social and Political Sciences, Greece*

ΜΜΕ και ψυχική ασθένεια: Απεικονίσεις της σχιζοφρένειας στον ελληνικό Τύπο

ΜΑΡΙΝΑ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΜΑΡΙΑ ΧΑΡΙΤΣΗ

Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής

ΕΛΕΝΗ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΥ

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα έρευνα εξετάζει και αναλύει τη χρήση του όρου «σχιζοφρένεια» και επιθετικών και επιρρηματικών παραγώγων του στον ελληνικό Τύπο κατά τα έτη 2001 και 2005. Αποσκοπεί στη διερεύνηση πιθανών αλλαγών στη χρήση του όρου μεταξύ του 2001 και του 2005, όσον αφορά: (α) την έκταση της κυριολεκτικής και μεταφορικής χρήσης του, (β) την ευρύτερη θεματική κατηγορία στην οποία απαντάται ο όρος, (γ) το βαθμό στον οποίο η χρήση του όρου είναι στιγμισπική, και (δ) τις σημασίες που του αποδίδονται κατά τη μεταφορική χρήση του. Το δείγμα αποτέλεσαν άρθρα του 2001 ($N = 79$) και του 2005 ($N = 98$), που δημοσιεύθηκαν στις τρεις μεγαλύτερες ημερήσιες εφημερίδες πανελλαδικής κυκλοφορίας, τα οποία συλλέχθηκαν και αναλύθηκαν με τη χρήση ποσοτικών και ποιοτικών μεθόδων από τέσσερις εκπαιδευμένους κριτές. Η συγκριτική ανάλυση των συγκεντρωτικών δεδομένων έδειξε: (α) υψηλότερο ποσοστό μεταφορικής χρήσης κατά το 2001 σε σύγκριση με το 2005, (β) ότι τόσο κατά το 2001 όσο και κατά το 2005 η κυριολεκτική χρήση του όρου εντοπίστηκε σε άρθρα που δεν αφορούσαν τη διαταραχή της σχιζοφρένειας αυτή καθαυτήν, (γ) ότι και στα δύο έτη η μεταφορική χρήση του όρου εντοπίστηκε ως επί το πλείστον σε άρθρα σχετικά με τον κινηματογράφο και την τέχνη γενικότερα, (δ) ότι στην πλειονότητά τους οι κυριολεκτικές αναφορές ήταν ουδέτερες όσον αφορά τη στιγμισπική τους «διάθεση», τόσο κατά το 2001 όσο και κατά το 2005, και (ε) ότι και στα δύο έτη η αποδιδόμενη στον όρο σημασία κατά τη μεταφορική χρήση του ήταν αυτή της αντίφασης ή αντίθεσης. Τα ευρήματα αυτά καταδεικνύουν τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιείται ο όρος «σχιζοφρένεια» στον Τύπο και μπορούν να χρησιμεύσουν ως υποδείξεις για παρεμβάσεις κατά του στίγματος και ως κατευθύνσεις για μελλοντικές έρευνες.

Λέξεις-κλειδιά: Σχιζοφρένεια, Ψυχική ασθένεια, Στίγμα, ΜΜΕ.

Εισαγωγή

Αποτελεί γενική παραδοχή ότι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης είναι η βασική πηγή από την οποία η κοινή γνώμη αντλεί τις προσλήψεις της για την κοινωνική πραγματικότητα, ιδίως για φαινόμενα των οποίων οι πραγματικές διαστάσεις

δεν είναι άμεσα ορατές για το μέσο πολίτη. Η ψυχική ασθένεια και η ζωή των ατόμων που πάσχουν από αυτήν είναι μια πτυχή της κοινωνικής πραγματικότητας που συστηματικά συγκαλύπτεται και επιδιώκεται να αποσιωπηθεί, λόγω του φόβου του κοινωνικού στιγματισμού που επιφέρει. Οι απεικονίσεις, λοιπόν, της ψυχικής ασθένειας

νειας που επικοινωνούνται από τα ΜΜΕ παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της δημόσιας εικόνας της και, ακολούθως, της εικόνας των ατόμων που πάσχουν από αυτήν, ωστόσο, καθώς εμμένουν σε στερεοτυπικές αναπαραστάσεις του φαινομένου, διαιωνίζουν τις προκαταλήψεις και το στίγμα που συνεπάγονται.

Κοινωνικές αναπαραστάσεις της σχιζοφρένειας και στίγμα

Η ψυχική ασθένεια συνήθως λαμβάνει ιδιαίτερα αρνητικές νοσηματοδοτήσεις, περισσότερο αρνητικές μάλιστα από ό,τι η ασθένεια εν γένει, όπου κυρίως εννοείται η σωματικά εντοπισμένη παθολογία. Η σχιζοφρένεια συγκεκριμένα, σε σχέση με το σύνολο των ψυχικών διαταραχών, καταδεικνύεται χρωματισμένη με τα πιο μελανά χρώματα στην εικόνα που της αποδίδεται. Έρευνα των κοινωνικών αναπαραστάσεων για την ψυχική ασθένεια (Foster, 2001) έδειξε ότι η σχιζοφρένεια και η διπολική ψύχωση θεωρούνται από τον κοινό νοου ως οι σοβαρότερες ψυχικές διαταραχές, με χρόνια διαδρομή και λίγες ή καθόλου πιθανότητες ίασης. Το γεγονός αυτό συνάδει με το ότι αποδίδονται σε βιολογικούς παράγοντες σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι σε κοινωνικούς, αντίθετα με τις θεωρούμενες ως λιγότερο σοβαρές διαταραχές, και κατά συνέπεια πιστεύεται ότι απαιτούν φαρμακευτική αγωγή, σε αντιδιαστολή με τις τελευταίες. Επιπλέον, οι θεωρούμενες ως λιγότερο σοβαρές διαταραχές ενεργοποιούν συναισθήματα συμπάθειας και κάποια μορφή δικαιολόγησης του πάσχοντα, που αντιμετωπίζεται ως «αδύναμος», ενώ η σχιζοφρένεια εμπνέει το φόβο, καθώς συνδέεται με τη βία, κυρίως προς τους άλλους, σε αντίθεση με τις πιο ήπιες διαταραχές, τα υποκείμενα των οποίων θεωρούνται ότι βλέπουν μόνο τον εαυτό τους. Η κοινωνική απόκλιση χαρακτηρίζει έντονα τα άτομα που πάσχουν από τις πιο σοβαρές ψυχικές παθήσεις, καθώς στις αναπαραστάσεις του κοινού νοου θεωρούνται ότι είναι αναγνωρίσιμα ακόμα

και από την εμφάνιση και την κινησιολογία τους (Sieff, 2002). Ακόμα μια σημαντική διαφοροποίηση που εμπλέκεται στη διαδικασία στιγματισμού έγκειται στο γεγονός ότι άλλες ψυχικές παθήσεις, όπως η αγχώδης διαταραχή, μπορούν να θεραπευτούν μέσα στην κοινότητα, χωρίς να διαταράσσουν εμφανώς την κοινωνική ζωή του ατόμου που πάσχει. Επιπλέον, τα συμπτώματα που παρουσιάζουν είναι πιο αποσπασματικά και δίνουν μια εικόνα μικρότερης παρέκκλισης από το φυσιολογικό. Μπορούν, βεβαίως, να θεωρηθούν παθολογικά, χωρίς ωστόσο να καθορίζουν τη συνολική εικόνα του ατόμου ως παθολογική. Άλλωστε η φαρμακευτική αγωγή σε αντιδιαστολή με την ψυχοθεραπεία και, αντίστοιχα, η συνδρομή ενός ψυχιάτρου σε σύγκριση με αυτήν ενός ψυχολόγου αποτελούν επίσης σημαντικές παραμέτρους του τρόπου με τον οποίο προσλαμβάνονται η ψυχική ασθένεια και η σοβαρότητά της. Έχει παρατηρηθεί ότι η κοινωνική αποδοχή ατόμων με ψυχική ασθένεια ποικίλλει ανάλογα με το αν είχαν νοσηλευτεί σε ψυχιατρικό ίδρυμα στο παρελθόν και αν λαμβάνουν φαρμακευτική αγωγή, η οποία συνδέεται, και αυτή, με το κοινωνικό στίγμα που συνοδεύει μια διαταραχή, καθώς ο πάσχων περιθωριοποιείται λιγότερο αν θεωρείται ότι για να αντεπεξέλθει αρκεί μια ψυχοθεραπεία: «Οι ψυχικά ασθενείς θεωρούνται λιγότερο ψυχικά ασθενείς αν αποφύγουν τα φάρμακα και τα νοσοκομεία» (Miles, 1987).

Ωστόσο, αν και τα αίτια που αποδίδονται στη σχιζοφρένεια φαίνεται να τη συνδέουν ως επί το πλείστον με βιολογικούς παράγοντες, μη ελέγξιμους από το ίδιο το άτομο, μια μερίδα των αναπαραστάσεων καταδεικνύει ως υπεύθυνο το ίδιο το άτομο που πάσχει, θεωρώντας την ασθένεια ως επιλογή ή δικαιολογία για να αποφύγει μια πραγματικότητα που δυσκολεύεται να αντιμετωπίσει (Brändli, 1999. Foster, 2001). Παράλληλα, όμως, κατά παράδοξο τρόπο, η ασθένεια χρησιμοποιείται για να άρει την ευθύνη των πράξεων του ατόμου που πάσχει από σχιζοφρένεια, όπως συστηματικά παρατηρείται σε περιγραφές εγκλημάτων ή δικών, όπου η διά-

γνωση ψυχικής διαταραχής λειτουργεί για να δικαιολογήσει την αξιόποινη πράξη. Το γεγονός αυτό, βέβαια, σημαίνει ότι το άτομο που πάσχει από σχιζοφρένεια θεωρείται εκ προοιμίου πιθανό να διατελέσει αξιόποινη πράξη, ειδικά αν αυτή συνδέεται με βίαιη και απρόβλεπτη συμπεριφορά. Χαρακτηριστικό, μάλιστα, ως προς την προεξοφλούμενη σύνδεση εγκληματικότητας και ψυχικής ασθένειας είναι ότι σε περιπτώσεις δικών η κατάσταση ψυχικής υγείας του δράστη αναφέρεται ακόμα κι αν δεν έχει διαγνωσθεί κάποια ψυχική παθολογία, γεγονός που υπονοεί ότι έχει καθιερωθεί μια λογική σύνδεση στον κοινό νοου (Foster, 2001).

Μία ακόμη σημαντική παράμετρος των αναπαραστάσεων σχετικά με τη σχιζοφρένεια είναι η ερμηνεία που της αποδίδεται ως απόρροια της ετυμολογίας της. Η λέξη, που προέρχεται από την ένωση των λέξεων «σχίζω» (διαχωρίζω) και «φρηνη» (νους), επιλέχθηκε για να αποδώσει τησχάση, την αναντιστοιχία μεταξύ σκέψης και συναισθήματος, και γενικότερα τη διάσπαση των νοητικών λειτουργιών και την απώλεια μιας ενιαίας αίσθησης του εαυτού, όπως παρατηρείται σε άτομα που πάσχουν από τη διαταραχή. Ωστόσο, η ετυμολογία αυτή συχνά παραπέμπει τον κοινό νοου στη διαταραχή πολλαπλής προσωπικότητας, ως διάσπαση της προσωπικότητας σε δύο ή περισσότερες, των οποίων το άτομο αγνοεί την ταυτόχρονη ύπαρξη. Αυτή η παρανόηση, όπως είναι ευνόητο, δίνει τροφή στη συλλογική φαντασία, που θέλει να αποδώσει στο άτομο με σχιζοφρένεια μια ταυτότητα σκοτεινή, απρόβλεπτη και τρομακτική. Σημαντικό ρόλο, βέβαια, σε αυτή την αναπαράσταση έχει διαδραματίσει η ανάλογη παρουσίαση του «ψυχοπαθή δολοφόνου» στη μυθοπλαστική παραγωγή, με κύρια έκφρασή της τον κινηματογράφο. Η ταύτιση της σχιζοφρένειας με κάποια μορφή ψυχικού διχασμού αποτέλεσε την πιο «δημοφιλή» αναπαράσταση της σχιζοφρένειας στο γενικό πληθυσμό, σύμφωνα με σχετική έρευνα (Angermeyer & Matschinger, 1999), στην οποία σχεδόν το ένα τρίτο των συμμετεχόντων (28.8%) απάντησε ότι η σχιζοφρένεια είναι μια

διάσπαση της προσωπικότητας ή της συνείδησης. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι μόνο το 8.8% των ερωτηθέντων συνέδεσε τη σχιζοφρένεια με διαστρεβλωμένη αντίληψη της πραγματικότητας (delusion). Στην πρόσληψη της σχιζοφρένειας ως διαταραχής διχασμένης προσωπικότητας λανθάνουν τα χαρακτηριστικά μιας ασταθούς προσωπικότητας, απρόβλεπτης, εσωτερικά αντιφατικής και συγκρουσιακής ως προς τις σκέψεις και τις πράξεις της, μιας προσωπικότητας που, αν μη τι άλλο, δεν είναι αξιόπιστη και δεν μπορεί να εμπνεύσει ασφάλεια. Το γεγονός αυτό εν μέρει εξηγεί την τόσο μεγάλη απήχηση της σύνδεσης της σχιζοφρένειας με τη διχασμένη προσωπικότητα, τα χαρακτηριστικά της οποίας εξυπηρετούν την αναπαράσταση του σχιζοφρενή ως απρόβλεπτου, επικίνδυνου, δύναμει εγκληματία. Οι δύο αυτές αναπαραστάσεις (του βίαιου εγκληματία και του ατόμου με διχασμένη προσωπικότητα) αλληλοενισχύονται, καθώς η μία λειτουργεί ως επαλήθευση στα χαρακτηριστικά της άλλης, ως επεξηγηματικό, εκλογικευτικό μοντέλο στην αμηχανία, στην ανασφάλεια και στο φόβο που εμπνέει το άτομο με σχιζοφρένεια.

Η σύνδεση της σχιζοφρένειας με τη διχασμένη προσωπικότητα στις αναπαραστάσεις της κοινής γνώμης είναι ιδιαίτερα εμφανής στη μεταφορική χρήση του όρου «σχιζοφρένεια» και του νοηματικού περιεχομένου που του αποδίδεται. Στην παρούσα έρευνα η μεταφορική χρήση του όρου «σχιζοφρένεια» και των παραγών του στον Τύπο αποτέλεσε αντικείμενο ξεχωριστής κατηγοριοποίησης και ανάλυσης. Η συχνότητα με την οποία απαντώνται σε μεταφορικό πλαίσιο η λέξη «σχιζοφρένεια» και οι συναφείς όροι είναι, αν μη τι άλλο, εντυπωσιακή και, δεδομένου ότι το νόημα που προσδίδεται στη λέξη είναι συναισθηματικά και σηματολογικά φορτισμένο, η μεταφορική χρήση θεωρείται ότι συντείνει στη διάδοση των αρνητικών στερεοτύπων που συνδέονται με την ασθένεια. Ωστόσο, η μεταφορική χρήση του όρου φαίνεται να είναι εξαιρετικά προσφιλή τόσο στους δημοσιογράφους όσο και στους εκδότες. Τα θε-

ματικά πεδία στα οποία έχει επεκταθεί η χρήση του ψυχιατρικού αυτού όρου είναι πολλά και ποικίλα: Αναφέρεται συχνά σε θέματα σχετικά με την τέχνη, στην πολιτική, όπου χρησιμεύει για την έκφραση απαξίωσης σε πολιτικά πρόσωπα ή πολιτικές στρατηγικές, στην οικονομία, σε κρίσιμα κοινωνικά θέματα της επικαιρότητας, όπως είναι τα ναρκωτικά ή οι αμβλώσεις, αλλά συναντάται ακόμα και στα δελτία καιρού, στην περιγραφή των συνθηκών της καθημερινότητας στις μεγαλουπόλεις, και μάλιστα τείνει να είναι πολύ δημοφιλής η χρήση του από αθλητικούς συντάκτες (Duckworth et al., 2003).

Η μεταφορική χρήση όχι μόνο της σχιζοφρένειας ή άλλων ψυχικών παθήσεων αλλά της ασθένειας γενικότερα συνδέεται στενά με το στιγματισμό και το στιγματισμό των ατόμων που πάσχουν από αυτές, όπως διαπίστωσε πρώτη η Sontag (1978) στο *Illness as a Metaphor*. Η χρήση του όρου «σχιζοφρένεια» ως σχήματος λόγου, ακόμα κι αν εκ πρώτης όψεως χρησιμοποιείται για λόγους εκφραστικότητας, χωρίς σαφή πρόθεση στιγματισμού, έχει, ωστόσο, πάντα αρνητική χροιά. Ξεφεύγει από την απόδοση της στενής ιατρικής σημασίας της ασθένειας που περιγράφει, εμπλουτίζοντάς τη με σημασιολογικές παραπομπές σε ένα απροσδιόριστο «κακό» (Sontag, 1978), χωρίς να σχετίζεται απαραίτητα και συγκεκριμένα με τις δυσμενείς συνέπειες που επιφέρει η ασθένεια, αλλά με μια γενικευμένη και συμβολική διάσταση του παθολογικού που περιθωριοποιείται. Το γεγονός αυτό περιπλέκει ακόμα περισσότερο τη ζωή των ασθενών, που, πέρα από το αντικειμενικό πρόβλημα υγείας που αντιμετωπίζουν, υφίστανται τις επιπτώσεις μιας αρνητικά φορτισμένης κατάστασης τόσο στην ίδια την εικόνα που έχουν για τον εαυτό τους όσο και στην αντιμετώπιση από τον κοινωνικό τους περίγυρο. Η κατάχρηση του όρου που παρατηρείται σε μεταφορικό πλαίσιο, εκτός από το γεγονός ότι εντείνει το στιγματισμό και την κοινωνική απομόνωση, αντανάκλα επίσης το βαθμό στον οποίο είναι διαδεδομένες οι προκαταλήψεις και οι στιγματιστικές αναπαραστάσεις στις οποίες βασίζο-

νται οι τελευταίες. (Duckworth et al., 2003). Ο όρος «σχιζοφρένεια» αποτελεί για τον κοινό νοσηρό την πιο χαρακτηριστική και έντονα χρωματισμένη παραπομπή στην ψυχική ασθένεια, κοινώς στην «τρέλα» (Finzen & Hoffmann-Richter, 1999). Συγκεντρώνει όλες τις αρνητικές σημασιοδοτήσεις που έχουν να κάνουν με τη βία, την επικινδυνότητα, το παράλογο και το ακατανόητο, την αλλόκοτη, αντιφατική, λογικά μη προβλέψιμη συμπεριφορά. Συμβολίζει έναν απροσδιόριστο (και γι' αυτό τόσο επίφοβο) επικείμενο κίνδυνο. Είναι προφανές, λοιπόν, ότι η μεταφορική χρήση του όρου είναι δυσφημιστική και απαξιωτική, καθώς στις αναπαραστάσεις του κοινού νοσηρού ο ασθενής ταυτίζεται με τις πιο αρνητικές διαστάσεις της ασθένειάς του. Ακόμα και όταν η λέξη χρησιμοποιείται με την κυριολεκτική της σημασία, η μεταφορική σημασιολογική της φόρτιση, πάντα παρούσα, αναγνωρίζεται αυτόματα από το εκπαιδευμένο (από την τόσο συχνή χρήση της στα ΜΜΕ) μάτι του αναγνώστη, γεγονός που ενεργοποιεί άμεσα τη διαδικασία στιγματισμού.

Η αναπαραγωγή στερεοτύπων από τα ΜΜΕ

Η διαμεσολάβηση των ΜΜΕ ανάμεσα στο κοινό και στην κοινωνική πραγματικότητα έχει σαφείς επιπτώσεις στην αναπαράσταση που διαμορφώνει ο δέκτης για την τελευταία. Τα ΜΜΕ λειτουργούν ως «γέφυρα» μεταξύ του κοινού και της κοινωνικής εμπειρίας με την οποία δεν έχει άμεση και συνολική επαφή, διατηρούν, όμως, μία «απόσταση ασφαλείας» από αυτήν. Η προβολή των γεγονότων μέσω εικόνων ή αφηγήσεων επιτρέπει τη διατήρηση ενός ασφαλούς περιβάλλοντος για το δέκτη, που, εφησυχασμένος από την απόσταση που καθορίζει αυτή η διαμεσολάβηση, καταναλώνει πληροφορίες που διεγείρουν αποκλειστικά και μόνο τις αισθήσεις του. Ο μικρός βαθμός εμπλοκής του δέκτη, που εξασφαλίζεται από την απόσταση, δεν αρκεί για να ενεργοποιηθεί την κριτική σκέψη και τον κοινωνικό προβληματισμό. Η ενημέρωση εδώ αποκτά ψυχαγω-

γικό περίβλημα, το γεγονός αυτό όμως δεν εμποδίζει το δέκτη· αντίθετα, τον διευκολύνει να διαμορφώνει γνώμες και στάσεις άκριτα, υιοθετώντας τα μηνύματα των MME.

Ιδιαίτερη σημασία έχει αυτή η διάσταση που παίρνει η ενημέρωση στην περίπτωση φαινομένων παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς (στα οποία εντάσσεται και η ψυχική ασθένεια). Οι νοητικές παραστάσεις που σχηματίζει το κοινό για τη μορφολογία, την ένταση και τα χαρακτηριστικά του εκάστοτε φαινομένου είναι αντανάκλαση των παραστάσεων που διοχετεύονται κυρίως από την τηλεόραση και τον Τύπο. Για λόγους εντυπωσιασμού, επικρατεί η τάση να δίνεται μεγαλύτερη έμφαση σε εγκλήματα βίας, που διεγείρουν συγκινησιακά το κοινό. Οι εντυπωσιακοί τίτλοι και οι συναισθηματικά φορτισμένες περιγραφές δραματοποιούν την πραγματικότητα και εντείνουν την αποστροφή και την κοινωνική απόσταση. Στα δελτία ειδήσεων κυρίως, αλλά και στα έντυπα μέσα, επικρατεί η τάση οι ειδήσεις να παίρνουν προσωποποιημένο χαρακτήρα, να επικεντρώνονται δηλαδή στην υποκειμενική πλευρά μιας εξιστόρησης, αντί να αναλύουν τα βαθύτερα αίτια και τα αποτελέσματα ενός συμβάντος από μια αντικειμενική, αποστασιοποιημένη οπτική γωνία, όπως παρατηρεί ο Bennett (1999) στο *Ειδήσεις, η πολιτική των ψευδαισθήσεων*. Αυτή η μετατόπιση του ενδιαφέροντος από τη δημόσια σφαίρα στην ιδιωτική αποσκοπεί στη συναισθηματική εμπλοκή του κοινού προς χάριν της τηλεθέασης ή της αναγνωσιμότητας, υποβαθμίζοντας την κοινωνική σκέψη και ανάλυση, αποφεύγοντας την επιχειρηματολογία και χρησιμοποιώντας την εύκολη λύση του εντυπωσιασμού.

Επιπλέον, οι ειδήσεις παρουσιάζονται αποσπασματικά, κατακερματίζονται και μετατρέπονται σε μεμονωμένα συμβάντα, έτσι ώστε να μπορούν εύκολα να αναχθούν σε προϋπάρχουσες, πιθανότατα **στερεοτυπικές** αναπαραστάσεις του κοινού, χωρίς να προκαλούν γνωστικές συγκρούσεις, ενώ ταυτόχρονα παρουσιάζονται κανονιστικές ερμηνείες του τύπου ότι «το σύστημα λειτούργησε» (Bennett, 1999). Τα MME, αποφεύγοντας περαιτέρω προβληματισμούς, παρέχουν με

αυτό τον τρόπο οικείες και καθησυχαστικές παραστάσεις για το πώς λειτουργεί ο κόσμος, παραστάσεις που οδηγούν στη στερεοτυποποίηση των κοινωνικών συμπεριφορών και στις οποίες το κοινό είναι επιρρεπές ούτως ή άλλως, για λόγους ψυχικής οικονομίας. Η επαναλαμβανόμενη χρήση στερεοτύπων, η ροπή προς «εντυπωσιογόνα» θέματα και η αποσπασματική κάλυψή τους επιβιβάζουν την υποβάθμιση της ενημερωτικής λειτουργίας των MME προς χάριν της ψυχαγωγικής και την προώθηση της άκριτης υιοθέτησης απόψεων μέσω της συναισθηματικής φόρτισης, εις βάρος της κριτικής σκέψης και ανάλυσης.

Ως προς την αναπαραγωγή των στιγμιαισθητικών στερεοτύπων που σχετίζονται με την ψυχική ασθένεια, πρέπει να συνεκτιμηθεί το γεγονός ότι, αντίθετα με παλαιότερες αντιλήψεις που θεωρούσαν το κοινό παθητικό δέκτη των μηνυμάτων των MME, πλέον θεωρείται ότι συμμετέχει ενεργά στην αποκωδικοποίηση και στη νοηματοδότηση των μηνυμάτων αυτών, που προσλαμβάνονται σε σχέση με προηγούμενα ανάλογα μηνύματα καθώς και σε σχέση με τις προσωπικές εμπειρίες του. Αυτή η ερμηνευτική διαδικασία παρεμβαίνει στο πώς μπορεί να εκληφθεί μία είδηση αλλά και στη βαρύτητα της σημασίας που της αποδίδεται, καθώς για τον κοινό νου πραγματικό είναι αυτό που επιβεβαιώνεται ως τέτοιο μέσω της προϋπάρχουσας εμπειρίας του (Nairn et al., 2001).

Επιπλέον, πρέπει να σημειωθεί ότι παρατηρείται μια πολύπλοκη αλληλεπίδραση μεταξύ των ήδη διαμορφωμένων αντιλήψεων και στάσεων της κοινής γνώμης και του είδους και της χροιάς των μηνυμάτων που επικοινωνούνται από τα MME (Cutcliffe & Hannigan, 2001). Οι αρνητικές κοινωνικές αναπαραστάσεις και οι συνακόλουθες στάσεις απέναντι στην ψυχική ασθένεια κατευθύνουν την επιλογή του τρόπου με τον οποίο θα παρουσιαστεί ένα θέμα, καθώς μία από τις δημοσιογραφικές «αρχές» που καθιστούν το θέμα άξιο δημοσίευσης είναι ότι, για να έχει κάποιον αντίκτυπο στο κοινό, πρέπει να σχετίζεται με προϋπάρχουσες προσλήψεις (Nairn et al., 2001). Κατά συνέπεια, δεδομένης της αναγνωρισμένης δύναμης των MME να διαμορφώνουν

την κοινή γνώμη, οι ήδη αρνητικές στάσεις απέναντι στην ψυχική ασθένεια ανατροφοδοτούνται και ενδυναμώνονται περαιτέρω με την έμφαση που δίνουν τα ΜΜΕ στις αρνητικές πτυχές της ψυχικής ασθένειας (Cutcliffe & Hannigan, 2001). Ο φαύλος κύκλος που δημιουργείται μεταξύ κοινωνικών στάσεων και των σχετικών αναπαραστάσεων από τα ΜΜΕ επεξηγεί σε ένα βαθμό την ανθεκτικότητα των παρανοήσεων που επικρατούν σχετικά με την ψυχική ασθένεια.

Απεικονίσεις της ψυχικής ασθένειας στον Τύπο

Είναι γεγονός ότι οι απεικονίσεις της ψυχικής ασθένειας στον Τύπο είναι στη συντριπτική τους πλειονότητα αρνητικά χρωματισμένες, με επικρατέστερη αναπαράσταση αυτή που παραπέμπει στη βία και στην επικινδυνότητα, συνδέοντάς τη με την εγκληματικότητα. Αυτή η απεικόνιση του ψυχικά ασθενή ως βίαιου, απρόβλεπτου και δυνάμει εγκληματία επιβεβαιώνεται από όλες σχεδόν τις σχετικές έρευνες (Corrigan et al., 2005. Coverdale et al., 2002. Cutcliffe & Hannigan, 2001. Levin, 2005. Wahl, 1992, 2003).

Μάλιστα, το γεγονός ότι στις περισσότερες περιπτώσεις η σύνδεση της ψυχικής ασθένειας με τη βία και την επικινδυνότητα πραγματοποιείται στο πλαίσιο της δημοσιογραφικής κάλυψης εγκληματικών πράξεων ή σχετικών δικών έχει ως αποτέλεσμα η εικόνα του ψυχικά ασθενή να παραπέμπει κατεξοχήν σε σοβαρά εγκλήματα (Coverdale et al., 2002). Χαρακτηριστικά ως προς το παραπάνω είναι τα ευρήματα έρευνας των Appleby και Wessely (1988), στην οποία παρατηρείται ότι στις αναπαραστάσεις της κοινής γνώμης θεωρείται πιθανό τα άτομα που διαπράττουν τρομερά εγκλήματα να έχουν κάποια ψυχική διαταραχή, και, ακολούθως, η ακραία βία αντιμετωπίζεται ως προϊόν ψυχικής ασθένειας.

Στη σύνδεση της ψυχικής ασθένειας με τη βία και την εγκληματικότητα η σχιζοφρένεια κατέχει εξέχουσα θέση, κυρίως λόγω της σοβαρότητας της διαταραχής και του σκαιού χαρακτήρα που

της αποδίδεται στις απεικονίσεις του κοινού νου. Ωστόσο, η αναπαράσταση αυτή έρχεται σε αντίφαση με τα εμπειρικά στοιχεία, σύμφωνα με τα οποία ένα πολύ μικρό ποσοστό της βίας που παρατηρείται στην κοινωνία μπορεί να αποδοθεί στη σχιζοφρένεια (Walsh et al., 2002). Μάλιστα, σύμφωνα με έρευνες για τη σύνδεση εγκληματικότητας και ψυχικής ασθένειας στην αγγλική κοινωνία, το ποσοστό των ανθρωποκτονιών που διαπράττονται από άτομα που αντιμετωπίζουν κάποια ψυχική διαταραχή έχει μειωθεί τα τελευταία σαράντα χρόνια (Appleby, 1997. Taylor & Gunn, 1999).

Από την άλλη πλευρά, συγκριτικά πολύ λίγα δημοσιεύματα φαίνεται να επικεντρώνονται σε θετικές, ή έστω αντικειμενικές παραμέτρους που άπτονται της ψυχικής ασθένειας, όπως το θέμα της θεραπείας, τα δικαιώματα των ψυχικά ασθενών ή τα επιτεύγματα ατόμων που κατάφεραν να ξεπεράσουν τα προβλήματά τους και να διακριθούν σε διάφορους τομείς (Wahl, 2003). Τα δημοσιεύματα των εφημερίδων, ακόμα και όταν δεν αναφέρονται στην υποτιθέμενη βία και επικινδυνότητα προς τους άλλους, τείνουν να δίνουν έμφαση σε άλλες αρνητικές απεικονίσεις που σχετίζονται με την ψυχική ασθένεια, όπως στην αυτοκαταστροφική συμπεριφορά ή στη μη προβλεψιμότητα, μια διάσταση που χαρακτηρίζει τον ψυχικά ασθενή ως άτομο ανάξιο εμπιστοσύνης και εμπνέει το φόβο.

Άλλες αναπαραστάσεις για την ψυχική ασθένεια που διαδίδονται από τον Τύπο, επίσης αρνητικές, επικεντρώνονται στη δυσλειτουργικότητα των ατόμων που πάσχουν από αυτή, στην ανικανότητά τους να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της ζωής και στην ευαλωτότητά τους, που τα κάνει επιρρεπή στη θυματοποίηση (Levin, 2005). Μάλιστα, σε πολλές περιπτώσεις, ακόμα και στην αναφορά πτυχών της ψυχικής ασθένειας που θα μπορούσαν να προάγουν μια θετική κοινωνική αντίδραση, ο χειρισμός των θεμάτων είναι τέτοιος, ώστε η θετική αξία που θα μπορούσαν να έχουν αυτές οι πτυχές της ψυχικής ασθένειας υποβαθμίζεται από την αντίθετη άποψη, που συνάδει με τις επικρατούσες αναπαραστάσεις (Coverdale et al., 2002).

Οι αναπαραστάσεις της σχιζοφρένειας στον ελληνικό Τύπο

Κατά κοινή ομολογία, λοιπόν, η συμβολή των ΜΜΕ στη διαμόρφωση της εικόνας της ψυχικής ασθένειας στην κοινή γνώμη, καθώς και στις συνακόλουθες στάσεις απέναντι στα άτομα που πάσχουν είναι καθοριστική. Τα ΜΜΕ, και κυρίως τα έντυπα μέσα, αποτελούν την πρωταρχική πηγή (Coverdale et al., 2002. Wahl, 1996, 2003) από την οποία ο μέσος πολίτης λαμβάνει πληροφορίες για την ψυχική ασθένεια, για ένα θέμα με το οποίο ένα πολύ μικρό μέρος του πληθυσμού έρχεται σε συχνή και άμεση επαφή. Επιπλέον, τα έντυπα μέσα μπορούν να θεωρηθούν ότι προσφέρουν μια ευρύτερη και πιο διεισδυτική αντίληψη της κοινωνικής πραγματικότητας, καθώς, πέρα από τον άμεσα ενημερωτικό τους χαρακτήρα, εμπεριέχουν και μια διάσταση διαχρονικότητας, με την έννοια της ανασκόπησης – σχολιασμού της επικαιρότητας, ενώ επίσης κάνουν αναφορές και σε άλλα μέσα και πνευματικά – πολιτισμικά προϊόντα.

Με αυτό το σκεπτικό διεξήχθη μια πιλοτική έρευνα για τις αναπαραστάσεις της ψυχικής ασθένειας που αναπαράγονται στον ελληνικό Τύπο (Economidou et al., 2005), στο πλαίσιο του Ελληνικού Προγράμματος κατά του Στίγματος της Σχιζοφρένειας του Ερευνητικού Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου Ψυχικής Υγιεινής. Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, η σχιζοφρένεια εμφανίζεται να καταλαμβάνει την πρώτη θέση ανάμεσα στις ψυχικές διαταραχές ως προς στην αναπαραγωγή στιγμισιακών στερεοτύπων, καθώς τα σχετικά με τη σχιζοφρένεια στιγμισιακά δημοσιεύματα ανέρχονταν στο ποσοστό του 22% των δημοσιευμάτων σχετικά με τη συγκεκριμένη διαταραχή, ενώ τα δημοσιεύματα που αναπαρήγαγαν αρνητικά στερεότυπα για την ψυχική ασθένεια γενικά καταλάμβαναν ένα ποσοστό του 10.3% του συνόλου των σχετικών δημοσιευμάτων.

Τα δεδομένα αυτά είναι ιδιαίτερα ανησυχητικά, δεδομένης της απήχησης που βρίσκει η χρήση τέτοιων στερεοτύπων σχετικά με τη σχιζοφρένεια στα ΜΜΕ και στη βιομηχανία του θεάματος γενικότερα. Με αφορμή τα παραπάνω ευ-

ρήματα, η παρούσα πιλοτική έρευνα, που αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης έρευνας σχετικά με το πώς παρουσιάζονται οι διαταραχές ψυχικής υγείας στο σύνολο των εντύπων που κυκλοφορούν στον ελληνικό χώρο, εντοπίζεται ειδικότερα στην περιγραφική, ποσοτική και ποιοτική διερεύνηση των χαρακτηριστικών που συγκροτούν την αναπαράσταση της σχιζοφρένειας στα δημοσιεύματα του ημερήσιου Τύπου. Η έρευνα επικεντρώνεται κυρίως στην αναπαραγωγή των στερεοτύπων που συνδέονται με τη σχιζοφρένεια, καθώς και στη μεταφορική χρήση του όρου, που αποδεικνύεται ένα πολύ διαδεδομένο εκφραστικό σχήμα.

Την πηγή από όπου συλλέχθηκαν τα δημοσιεύματα που συγκρότησαν το δείγμα της παρούσας έρευνας αποτέλεσαν οι τρεις μεγαλύτερες σε κυκλοφορία ελληνικές ημερήσιες εφημερίδες, η «*Ελευθεροτυπία*», η «*Καθημερινή*» και τα «*Νέα*». Παρά τους περιορισμούς ως προς την αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος που θέτει η επιλογή των συγκεκριμένων εφημερίδων, τόσο ως προς το φάσμα της πολιτικής τους τοποθέτησης όσο και ως προς το γεγονός ότι κλίνουν προς τη μερίδα του «σοβαρού», ειδησεογραφικού Τύπου, η μεγάλη αναγνωσιμότητά τους υποδεικνύει ότι τα χαρακτηριστικά της ενημέρωσης που παρέχουν βρίσκουν απήχηση στη μερίδα αυτή του πληθυσμού που λειτουργεί ως «διαμορφωτής γνώμης» (opinion maker), και ως εκ τούτου πρέπει να θεωρηθούν καθοριστικά ως προς την επίδρασή τους στη διαμόρφωση των αναπαραστάσεων της κοινής γνώμης και των συνακόλουθων στάσεων.

Στόχοι της έρευνας

Οι στόχοι της παρούσας έρευνας αφορούν:

1. Τη μελέτη της έκτασης και των χαρακτηριστικών της **κυριολεκτικής χρήσης** του όρου «*σχιζοφρένεια*» και των παραγώγων του στον ελληνικό ημερήσιο Τύπο.
2. Τη μελέτη της έκτασης και των χαρακτηριστικών της **μεταφορικής χρήσης** του όρου και των παραγώγων του στον ελληνικό ημερήσιο Τύπο.

3. Την **ανίχνευση πιθανών διαφορών** στην κυριολεκτική και στη μεταφορική χρήση του όρου και των παραγώγων του στον ελληνικό ημερήσιο Τύπο **μεταξύ των ετών 2001 και 2005**.

Ως προς τον πρώτο στόχο, ζητούμενο είναι να εκτιμηθεί αν και κατά πόσο η κυριολεκτική χρήση του όρου στον Τύπο αναπαράγει ή, αντίθετα, καταρρίπτει έναν ή περισσότερους από τους μύθους που σχετίζονται με τη σχιζοφρένεια (επικινδυνότητα, βίαιη συμπεριφορά, διχασμένη προσωπικότητα κ.λπ.), συμβάλλοντας κατ' αυτό τον τρόπο στη διάδοση ή, αντίθετα, στην καταπολέμηση των προκαταλήψεων και του κοινωνικού στίγματος που συνοδεύει την ασθένεια. Ως προς το δεύτερο στόχο, ερευνώνται οι σημασίες που αποδίδονται στον όρο όταν αυτός χρησιμοποιείται μεταφορικά, καθώς και η συχνότητα χρήσης τους. Και στις δύο περιπτώσεις εξετάζεται επίσης το θεματικό πλαίσιο μέσα στο οποίο απαντάται ο όρος ή τα παράγωγά του.

Ως προς τον τρίτο στόχο, η ανάδειξη διαφορών στην κυριολεκτική και στη μεταφορική χρήση του όρου μεταξύ των ετών 2001 και 2005 θα υποδείκνυε πιθανή αλλαγή των κοινωνικών αναπαραστάσεων που σχετίζονται με την ιατρική και την κοινωνική πραγματικότητα της σχιζοφρένειας, καθώς και των στάσεων απέναντι στα άτομα που πάσχουν από την ασθένεια. Επίσης, τυχόν διαφορές θα μπορούσαν να εκτιμηθούν ως αλλαγές ως προς το χειρισμό του θέματος από τα ΜΜΕ και, κατά συνέπεια, να χρησιμεύσουν στην εκτίμηση της αποτελεσματικότητας των σχετικών παρεμβάσεων από τα προγράμματα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης σε θέματα της ψυχικής υγείας.

Δείγμα

Το συνολικό δείγμα ($N = 177$) αποτέλεσαν δημοσιεύματα του ελληνικού ημερήσιου ειδησεογραφικού Τύπου κατά το 2001 ($N = 79$) και το 2005 ($N = 98$) που περιείχαν αναφορά της λέξης «σχιζοφρένεια» ή/και των παραγώγων της. Τα δημοσιεύματα προήλθαν από τις ηλεκτρονικές

βάσεις δεδομένων των τριών μεγαλύτερων σε κυκλοφορία πανελλαδικών ημερήσιων εφημερίδων: της «Ελευθεροτυπίας» (με συνολικό δείγμα: $N = 37$, και ξεχωριστά για κάθε έτος: $N = 19$ για το 2001 και $N = 18$ για το 2005), της «Καθημερινής» (με συνολικό δείγμα: $N = 37$, και ξεχωριστά για κάθε έτος: $N = 11$ για το 2001 και $N = 26$ για το 2005) και των «Νέων» (με συνολικό δείγμα: $N = 103$, και ξεχωριστά για κάθε έτος: $N = 49$ για το 2001 και $N = 54$ για το 2005). Οι τρεις μεγαλύτερες σε κυκλοφορία ημερήσιες εφημερίδες επιλέχθηκαν ως αντιπροσωπευτικές σε μεγάλο βαθμό για το ύφος και το είδος της ενημέρωσης που λαμβάνει ο πολίτης στην ελληνική κοινωνία, εν είδει ενός «δημοσιογραφικού μέσου όρου». Η επιλογή των δημοσιευμάτων πραγματοποιήθηκε θέτοντας σε αναζήτηση τον όρο «σχιζοφρένεια» και τα επιθετικά ή επιρρηματικά παράγωγά του (π.χ. «σχιζοφρενικός», «σχιζοφρενικά»), και τα δημοσιεύματα που ανταποκρίνονταν στα κριτήρια αναζήτησης αποτέλεσαν το δείγμα.

Μέθοδος

Τα δημοσιεύματα διαχωρίστηκαν αρχικά με βάση τη χρονολογία δημοσίευσής τους (2001 ή 2005) και την εφημερίδα στην οποία δημοσιεύτηκαν. Στη συνέχεια κατηγοριοποιήθηκαν περαιτέρω με βάση το αν η χρήση του όρου «σχιζοφρένεια» και των παραγώγων του ήταν κυριολεκτική ή μεταφορική. Με το χαρακτηρισμό «κυριολεκτικά δημοσιεύματα» εννοούνται τα δημοσιεύματα που χρησιμοποιούν τον όρο «σχιζοφρένεια» και τα παράγωγα επίθετα ή επιρρηματικά για να κάνουν ρητή και άμεση αναφορά στην ψυχιατρική διάσταση της ασθένειας ή/ και για να περιγράψουν άτομα ή καταστάσεις που φέρονται να βρίσκονται υπό την επίδραση διαστάσεων (ρητά διατυπωμένων) της ιατρικά οριζόμενης παθολογίας της διαταραχής αυτής. Με το χαρακτηρισμό «μεταφορικά δημοσιεύματα» εννοούνται τα δημοσιεύματα αυτά που κάνουν χρήση του όρου «σχιζοφρένεια» και των παραγώγων του για να σχολιάσουν ή να αναφερθούν σε θέ-

ματα ή να περιγράψουν άτομα και καταστάσεις που **δεν έχουν πραγματική και άμεση σχέση με αυτό καθαυτό το ψυχιατρικό φαινόμενο της ασθένειας.**

Οι αναλύσεις και οι κατηγοριοποιήσεις του δείγματος πραγματοποιήθηκαν από τέσσερις εκπαιδευμένους κριτές και το κάθε δημοσίευμα αξιολογήθηκε με την κοινή συναίνεση δύο κριτών, προκειμένου να εξασφαλιστεί ένας ικανοποιητικός βαθμός εγκυρότητας και αξιοπιστίας των αξιολογήσεων.

Τα κυριολεκτικά δημοσιεύματα ταξινομήθηκαν σε τρεις κατηγορίες: α) «στιγματιστικά», β) «αντιστιγματιστικά», και γ) «ουδέτερα».

Ως *στιγματιστικά* κατηγοριοποιήθηκαν τα δημοσιεύματα που αναπαρήγαγαν κάποιον από τους μύθους που συνδέονται με τη σχιζοφρένεια και συντελούσαν στον κοινωνικό στιγματισμό των ατόμων που πάσχουν από την ασθένεια.

Ως *αντιστιγματιστικά* θεωρήθηκαν αυτά που όχι απλώς δεν αναπαρήγαγαν κάποιον από τους μύθους αλλά συντελούσαν στην κατάρριψή τους και στην καταπολέμηση του στίγματος που συνεπάγονται.

Ως *ουδέτερα* θεωρήθηκαν αυτά που δεν περιλάμβαναν καμία παραπομπή ή νύξη στους μύθους αυτούς.

Στην κατηγοριοποίηση θεωρήθηκε ότι έπρεπε να ληφθούν υπόψη τόσο η συνολική διάθεση ή «απόχρωση» (valence) των δημοσιευμάτων σχετικά με τη διαταραχή της σχιζοφρένειας ή τα άτομα που πάσχουν από αυτήν, η οποία αξιολογήθηκε ως θετική / αρνητική / ουδέτερη, όσο και η ειδική χροιά, εντός των άμεσων συμφραζομένων, που προσλάμβαναν οι σχετικοί με τη σχιζοφρένεια όροι. Επιχειρήθηκε επίσης μια καταγραφή και των σχετικών με τη σχιζοφρένεια μύθων που αναπαράγονταν ή καταρρίπτονταν στα δημοσιεύματα του δείγματος.

Επιπλέον, τα κυριολεκτικά δημοσιεύματα ταξινομήθηκαν με βάση το ευρύτερο θεματικό πλαίσιο ενημερωτικού λόγου εντός του οποίου πραγματοποιούνταν η χρήση αυτών των όρων. Οι τρεις κατηγορίες διαχωρισμού ήταν οι εξής:

α) *Άρθρο μη σχετικό με την υγεία*: Αφορά

περιπτώσεις δημοσιευμάτων στα οποία, αν και κυριολεκτική, η αναφορά των όρων γινόταν μέσα σε ένα πλαίσιο που δεν είχε καμία απολύτως σχέση με την έννοια «υγεία» γενικά και «ψυχική υγεία» ειδικότερα (π.χ. κριτική ταινιών ή βιβλίων).

β) *Άρθρο σχετικό με την υγεία γενικά*: Η κυριολεκτική αναφορά γινόταν μέσα σε ένα πλαίσιο που σχετιζόταν με την υγεία ή ειδικότερα την ψυχική υγεία (π.χ. φαρμακολογικές έρευνες, ψυχική ασθένεια γενικά), αλλά χωρίς να επικεντρώνεται στη σχιζοφρένεια.

γ) *Άρθρο σχετικό με τη σχιζοφρένεια*: Η κυριολεκτική αναφορά εντοπιζόταν μέσα σε ένα πλαίσιο το οποίο αφορούσε ειδικότερα και συστηματικότερα τη σχιζοφρένεια.

Τα δημοσιεύματα στα οποία η χρήση του όρου «σχιζοφρένεια» συναντάται με *μεταφορική σημασία* κατηγοριοποιήθηκαν με βάση τις κυριότερες σημασίες που αποδίδονταν στον όρο «σχιζοφρένεια» και στα παράγωγά του, όταν η χρήση των όρων ήταν μεταφορική. Οι κυριότερες σημασίες που προέκυψαν, με βάση την κοινή λογική κατανόηση των άμεσων συμφραζομένων, ήταν οι εξής: «κατάσταση αντίφασης – αντίθεσης – διχασμού», «κατάσταση παραλογοισμού – αδυναμίας κατανόησης», «χαώδης – ανεξέλεγκτη – αδιέξοδη κατάσταση», «κατάσταση επικινδυνότητας – ασυνειδησίας – αγριότητας», «μη εντάξιμες αναφορές».

Μία επιπλέον κατηγοριοποίηση των μεταφορικών δημοσιευμάτων αφορούσε στο θεματικό πλαίσιο στο οποίο εντοπιζόταν η χρήση του όρου «σχιζοφρένεια» και των παραγώγων του. Οι κατηγορίες που προέκυψαν από αυτή την ταξινόμηση, ως θεματικές ενότητες, συνοψίζονται υπό τους τίτλους: «επικαιρότητα», «πολιτική», «οικονομία», «θρησκεία», «σάτιρα», «διανόηση» και «τέχνη». Επισημαίνεται σε αυτό το σημείο ότι η κατηγορία «τέχνη», λόγω της ευρύτητάς της και του πλήθους των αναφορών που σημειώθηκαν σε αυτή, διαιρέθηκε και στις εξής υποκατηγορίες: «εικαστικά», «θέατρο», «κινηματογράφος», «λογοτεχνία», «μουσική».

Πίνακας 1

Κατανομή άρθρων 3 εφημερίδων σε κυριολεκτικά και μεταφορικά για τα έτη 2001 και 2005

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ	2001 (N = 79)		ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ	2005 (N = 98)	
	ΚΥΡΙΟΛΕΚΤΙΚΑ	ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΑ		ΚΥΡΙΟΛΕΚΤΙΚΑ	ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΑ
«ΤΑ ΝΕΑ» (N = 49)	11 (22%)	38 (78%)	«ΤΑ ΝΕΑ» (N = 54)	28 (52%)	26 (48%)
«ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ» (N = 19)	06 (32%)	13 (68%)	«ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ» (N = 18)	04 (21%)	14 (78%)
«Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» (N = 11)	04 (36%)	07 (64%)	«Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» (N = 26)	16 (62%)	10 (38%)
ΣΥΝΟΛΑ	21 [27%]	58 [73%]	ΣΥΝΟΛΑ	48 [49%]	50 [51%]

Αποτελέσματα

- Η σύγκριση της συχνότητας μεταξύ **κυριολεκτικής και μεταφορικής χρήσης** του όρου «σχιζοφρένεια» και των παραγώγων του (βλέπε Πίνακα 1) παρουσιάζει τη **μεταφορική χρήση** του όρου να υπερτερεί σαφώς έναντι της κυριολεκτικής κατά το 2001, με ποσοστό 73% (μεταφορική χρήση) έναντι 27% (κυριολεκτική χρήση). Κατά το 2005 η συχνότητα κυριολεκτικής και μεταφορικής χρήσης εξισορροπείται, με ποσοστά 51% (μεταφορική χρήση) και 49% (κυριολεκτική χρήση).

Κυριολεκτική χρήση του όρου «σχιζοφρένεια»

- Η κατηγοριοποίηση των κυριολεκτικών δημοσιευμάτων **ανάλογα με το αν αναπαράγουν ή όχι τα στερεότυπα** που συνδέονται με το στίγμα έδειξε ότι η μεγάλη πλειονότητα των δημοσιευμάτων είναι **ουδέτερα**, τόσο κατά το 2001, σε ποσοστό 67% του συνόλου των δημοσιευμάτων, όσο και κατά το 2005, σε ποσοστό 75% (βλέπε Πίνακα 2).
- Τα **στιγματιστικά** δημοσιεύματα είναι κατά ένα μικρό ποσοστό περισσότερα από τα **αντιστιγματιστικά** και στα δύο έτη (βλέπε Πίνακα 2). Συγκεκριμένα, τα **στιγματιστικά** δημοσιεύματα καταλαμβάνουν ένα ποσοστό της τάξης του 19% έναντι 14% των **αντιστιγματιστικών** για το

2001, και 15% (στιγματιστικά) έναντι 10% (αντιστιγματιστικά) για το 2005.

- Ως προς την **καταγραφή των μύθων** που συνοδεύουν την αναπαράσταση της σχιζοφρένειας (βλέπε Πίνακες 4 & 5), με σημαντικά μεγαλύτερη συχνότητα απαντάται αυτός που συνδέει τη σχιζοφρένεια με τη **βία** και την **επικινδυνότητα**, ο οποίος αναπαράγεται τρεις φορές και αναιρείται δύο κατά το 2001, ενώ κατά το 2005 αναπαράγεται έξι φορές και καταρρίπτεται τρεις. Ακολουθεί σε συχνότητα ο μύθος που συνδέει τη σχιζοφρένεια με τη **διχασμένη προσωπικότητα**, ο οποίος απαντάται τρεις φορές κατά το 2001 αλλά καμία κατά το 2005. Ο μύθος που υποστηρίζει ότι η **σχιζοφρένεια δεν μπορεί να θεραπευτεί** δεν αναπαράγεται, αλλά, αντίθετα, αναιρείται δύο φορές κατά το 2001, όπως και κατά το 2005. Τέλος, ο μύθος που αποδίδει την **ευθύνη για τη γένεση της σχιζοφρένειας στην οικογένεια** αναιρείται μία φορά κατά το 2001.
- Ως προς το γενικότερο **θεματικό πλαίσιο** των δημοσιευμάτων που αναφέρουν τον όρο «σχιζοφρένεια» (βλέπε Πίνακα 3), ένα πολύ μικρό ποσοστό των **κυριολεκτικών άρθρων** ασχολείται στο σύνολό του με την ίδια την ασθένεια. Οι άλλες δύο κατηγορίες δημοσιευμάτων, που αναφέρουν τον όρο αλλά στο σύνολό τους είτε δεν έχουν καμία σχέση με την ασθένεια είτε αφορούν θέματα γενικής ή ψυχικής υγείας χω-

Πίνακας 2
Κατηγοριοποίηση κυριολεκτικών αναφορών 2001 και 2005 σε στιγματιστικές, αντιστιγματιστικές και ουδέτερες

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ	2001 (N = 21)			ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ	2005 (N = 48)		
	ΣΤΙΓΜΑΤΙΣΤΙΚΑ	ΟΥΔΕΤΕΡΑ	ΑΝΤΙΣΤΙΓΜΑΤΙΣΤΙΚΑ		ΣΤΙΓΜΑΤΙΣΤΙΚΑ	ΟΥΔΕΤΕΡΑ	ΑΝΤΙΣΤΙΓΜΑΤΙΣΤΙΚΑ
«ΤΑ ΝΕΑ» (N = 11)	1 (09%)	8 (73%)	2 (18%)	«ΤΑ ΝΕΑ» (N = 28)	3 (11%)	22 (78%)	1+2 ΕΠΙΨΥ = 3 (11%)
«ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΤΥΠΙΑ» (N = 06)	3 (50%)	3 (50%)	0 (0%)	«ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΤΥΠΙΑ» (N = 04)	1 (25%)	2 (50%)	1 (25%)
«Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» (N = 04)	0 (0%)	3 (75%)	1 (21%)	«Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» (N = 16)	3 (19%)	12 (75%)	1 (06%)
ΣΥΝΟΛΑ	4 (19%)	14 (67%)	3 (14%)	ΣΥΝΟΛΑ	7 (15%)	36 (75%)	5 (10%)

Πίνακας 4
Εμφάνιση και αναίρεση μύθων 2001

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ	2001 (N = 21)				
	ΜΥΘΟΣ: Τα άτομα με σχιζοφρένεια είναι συνήθως βίαια κι επικίνδυνα	ΑΝΑΙΡΕΣΗ ΜΥΘΟΥ: Τα άτομα με σχιζοφρένεια είναι συνήθως βίαια κι επικίνδυνα	ΜΥΘΟΣ: Τα άτομα με σχιζοφρένεια έχουν διχασμένη προσωπικότητα	ΑΝΑΙΡΕΣΗ ΜΥΘΟΥ: Κανείς δε θεραπεύεται από τη σχιζοφρένεια	ΑΝΑΙΡΕΣΗ ΜΥΘΟΥ: Η οικογένεια ευθύνεται για τη γένεση της σχιζοφρένειας
«ΤΑ ΝΕΑ» (N = 11)	0	1	0	2	0
«ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ» (N = 06)	3	0	2	0	0
«Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» (N = 04)	0	1	1	0	1
ΣΥΝΟΛΑ	3 / 21	2 / 21	3 / 21	2 / 21	1 / 21

ρίς να επικεντρώνονται στη σχιζοφρένεια, σχεδόν ισοσταθμίζονται μεταξύ τους ανά έτος. Συγκεκριμένα, κατά το 2001 διαμορφώνονται τα εξής ποσοστά: αναφορά του όρου σε άρθρα

σχετικά με τη σχιζοφρένεια: 19%· αναφορά του όρου σε άρθρα σχετικά με την υγεία γενικά: 43%· αναφορά του όρου σε άρθρα μη σχετικά με την υγεία: 38%. Κατά το 2005 τα ποσοστά διαμορ-

Πίνακας 5
Εμφάνιση και αναίρεση μύθων 2005

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ	2001 (N = 48)				
	ΜΥΘΟΣ: Τα άτομα με σχιζοφρένεια είναι συνήθως βίαια κι επικίνδυνα	ΑΝΑΙΡΕΣΗ ΜΥΘΟΥ: Τα άτομα με σχιζοφρένεια είναι συνήθως βίαια κι επικίνδυνα	ΜΥΘΟΣ: Τα άτομα με σχιζοφρένεια έχουν διχασμένη προσωπικότητα	ΑΝΑΙΡΕΣΗ ΜΥΘΟΥ: Κανείς δε θεραπεύεται από τη σχιζοφρένεια	ΑΝΑΙΡΕΣΗ ΜΥΘΟΥ: Η οικογένεια ευθύνεται για τη γένεση της σχιζοφρένειας
«ΤΑ ΝΕΑ» (N = 11)	3	2	0	1	0
«ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ» (N = 06)	1	1	0	0	0
«Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» (N = 04)	3	0	0	1	0
ΣΥΝΟΛΑ	6 / 48	03 / 48	0 / 48	02 / 48	0 / 48

Πίνακας 3

Κατηγοριοποίηση κυριολεκτικών αναφορών 2001 και 2005 με βάση το είδος του άρθρου στο οποίο περιλαμβάνονται

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ	2001 (N = 21)			ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ	2005 (N = 48)		
	Άρθρο μη σχετικό με υγεία	Άρθρο σχετικό με υγεία γενικά	Άρθρο σχετικό με σχιζοφρένεια		Άρθρο μη σχετικό με υγεία	Άρθρο σχετικό με υγεία γενικά	Άρθρο σχετικό με σχιζοφρένεια
«ΤΑ ΝΕΑ» (N = 11)	4 (36%)	5 (46%)	2 (18%)	«ΤΑ ΝΕΑ» (N = 28)	15 (54%)	11 (39%)	2 ΕΠΙΨΥ (07%)
«ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ» (N = 06)	4 (67%)	2 (33%)	0 (0%)	«ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ» (N = 04)	3 (75%)	0 (0%)	2 ΕΠΙΨΥ (25%)
«Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» (N = 04)	0 (0%)	2 (50%)	2 (50%)	«Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» (N = 16)	6 (38%)	9 (56%)	1 (06%)
ΣΥΝΟΛΑ	8 (38%)	9 (43%)	4 (19%)	ΣΥΝΟΛΑ	24 (50%)	20 (42%)	4 (08%)

Πίνακας 6
Κατανομή κατηγοριών μεταφορικής σημασίας του όρου «σχιζοφρένεια» και των παραγώγων του

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ	2001 (N = 58)				
	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΝΤΙΦΑΣΗΣ - ΑΝΤΙΘΕΣΗΣ - ΔΙΧΑΣΜΟΥ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΑΡΑΛΟΓΙΣΜΟΥ - ΑΔΥΝΑΜΙΑΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ	ΧΑΩΔΗΣ - ΑΝΕΞΕΛΕΓΚΤΗ - ΑΔΙΕΞΟΔΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟΤΗΤΑΣ - ΑΣΥΝΕΙΔΗΣΙΑΣ - ΑΓΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΜΗ ΕΝΤΑΞΙΜΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ
«ΤΑ ΝΕΑ» (N = 38)	20 (53%)	09 (24%)	06 (16%)	0 (0%)	03 (8%)
«ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ» (N = 13)	09 (69%)	029 (15%)	016 (08%)	1 (08%)	0 (0%)
«Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» (N = 7)	05 (71%)	0 (0%)	0 (0%)	1 (14%)	1 (14%)
ΣΥΝΟΛΑ	[34] [59%]	[11] [19%]	[07] [12%]	[02] [03%]	[04] [07%]

φώνονται ως εξής: αναφορά του όρου σε άρθρα σχετικά με τη σχιζοφρένεια: 8%· αναφορά του όρου σε άρθρα σχετικά με την υγεία γενικά: 42%· αναφορά του όρου σε άρθρα μη σχετικά με την υγεία: 50%.

Μεταφορική χρήση του όρου «σχιζοφρένεια»

- Η κατηγοριοποίηση της μεταφορικής χρήσης του όρου «σχιζοφρένεια» και των παραγώγων του, ανάλογα με τη σημασία που αποδίδεται

Πίνακας 7
Κατανομή κατηγοριών μεταφορικής σημασίας του όρου «σχιζοφρένεια» και των παραγώγων του

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ	2005 (N = 50)				
	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΝΤΙΦΑΣΗΣ - ΑΝΤΙΘΕΣΗΣ - ΔΙΧΑΣΜΟΥ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΑΡΑΛΟΓΙΣΜΟΥ - ΑΔΥΝΑΜΙΑΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ	ΧΑΩΔΗΣ - ΑΝΕΞΕΛΕΓΚΤΗ - ΑΔΙΕΞΟΔΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΥΠΕΡΒΟΛΗΣ - ΑΚΡΟΤΗΤΑΣ	ΜΗ ΕΝΤΑΞΙΜΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ
«ΤΑ ΝΕΑ» (N = 26)	13 (503%)	06 (23%)	04 (15%)	03 (120%)	0 (0%)
«ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ» (N = 14)	11 (79%)	03 (21%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
«Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» (N = 10)	07 (70%)	03 (30%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
ΣΥΝΟΛΑ	[31] [62%]	[12] [24%]	[04] [08%]	[03] [06%]	[0] [0%]

Πίνακας 8
Συχνότητα θεματικών πλαισίων μεταφορικής χρήσης 2001

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ	Επικαιρότητα	Πολιτική	Οικονομία	Θρησκεία	Σάπια	Διανόηση (φιλοσοφία - επιστήμη)	Τέχνη*
«ΤΑ ΝΕΑ» (N = 38)	6	9	2	1	1	3	16
«ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ» (N = 13)	3	3	2	1	2	0	2
«Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» (N = 07)	1	4	0	0	0	0	2
ΣΥΝΟΛΑ (N = 58)	10 (17%)	16 (28%)	4 (7%)	2 (3%)	3 (5%)	3 (5%)	20 (35%)

σε αυτόν σε κάθε περίπτωση, κατά το 2001 εμφανίζει τη σημασία της «αντίφασης - αντίθεσης - διχασμού» να υπερτερεί σημαντικά, συγκρινώντας το ποσοστό του 59%, ενώ ακολουθούν η σημασία «παραλογισμού - αδυναμίας κατανόησης», με ποσοστό 19%, η σημασία «χαώδους - ανεξέλεγκτης - αδιέξοδης κατάστασης», με ποσοστό 12%, και η σημασία «επικινδυνότητας - ασυνειδησίας - αγριότητας», με ποσοστό 3%. Η σημασία «υπερβολής - ακρότητας» δεν εμφανίζεται κατά το 2001, ενώ οι «μη εντάξιμες αναφορές» καταλαμβάνουν το ποσοστό του 7% (βλέπε Πίνακα 6).

- Κατά το 2005 η σημασία «αντίφασης - αντίθεσης - διχασμού» καταλαμβάνει το ποσοστό του 62%, η σημασία «παραλογισμού - αδυναμίας κατανόησης» εμφανίζεται σε ποσοστό 24%, η σημασία «χαώδους - ανεξέλεγκτης κατάστασης» σε ποσοστό 8%, η σημασία «υπερβολής - ακρότητας» σε ποσοστό 6%, ενώ η σημασία «επικινδυνότητας - ασυνειδησίας - αγριότητας» δεν εμφανίζεται (βλέπε Πίνακα 7).
- Ως προς το **θεματικό πλαίσιο** μέσα στο οποίο πραγματοποιείται η μεταφορική χρήση του όρου, κατά το 2001 (βλέπε Πίνακα 8) με μεγαλύτερη συχνότητα χρησιμοποιείται αναφορικά

Πίνακας 9
Συχνότητα επιμέρους κατηγοριών στο θεματικό πλαίσιο «Τέχνη» (2001)

* Τέχνη 2001	Μουσική	Εικαστικά	Κινηματογράφος	Θέατρο	Λογοτεχνία
«ΤΑ ΝΕΑ» (N = 16)	5	1	5	0	5
«ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ» (N = 02)	2	0	0	0	0
«Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» (N = 02)	0	0	1	0	1
ΣΥΝΟΛΟ «Τέχνη» (N = 20)	07 (35%)	01 (5%)	06 (30%)	0 (0%)	06 (30%)

Πίνακας 10
Συχνότητα θεματικών πλαισίων μεταφορικής χρήσης 2005

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ	Επικαιρότητα	Πολιτική	Οικονομία	Θρησκεία	Σάτιρα	Διανόηση (φιλοσοφία - επιστήμη)	Τέχνη*
«ΤΑ ΝΕΑ» (N = 26)	9	3	0	0	1	0	13
«ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΤΥΠΙΑ» (N = 14)	2	7	1	1	0	1	2
«Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» (N = 10)	4	2	0	0	0	0	4
ΣΥΝΟΛΑ (N = 50)	15 (30%)	12 (24%)	01 (2%)	01 (2%)	01 (2%)	01 (2%)	19 (38%)

με την τέχνη, σε ποσοστό 35%, την πολιτική, σε ποσοστό 28%, και την επικαιρότητα, σε ποσοστό 17%. Μικρότερα ποσοστά συγκεντρώνουν οι θεματικές κατηγορίες της οικονομίας (7%), της σάτιρας (5%), της διανόησης (5%) και της θρησκείας (3%). Από τις επιμέρους ενότητες στις οποίες χωρίζεται η κατηγορία «τέχνη» τα μεγαλύτερα ποσοστά της συγκεκριμένης κατηγορίας καταλαμβάνουν οι υποκατηγορίες της μουσικής (35%), του κινηματογράφου (30%) και της λογοτεχνίας (30%), ενώ τα εικαστικά συγκεντρώνουν το ποσοστό του 5% (βλέπε Πίνακα 9).

• Κατά το 2005 (βλέπε Πίνακα 10) ο όρος απα-

ντάται και πάλι με τη μεγαλύτερη συχνότητα στο θεματικό πλαίσιο της τέχνης (38%), της επικαιρότητας (30%) και της πολιτικής (24%), ενώ ακολουθούν με μικρότερα ποσοστά οι κατηγορίες της οικονομίας (2%), της διανόησης (2%), της σάτιρας (2%) και της θρησκείας (2%). Από τις υποενότητες της κατηγορίας «τέχνη» (βλέπε Πίνακα 11) τα μεγαλύτερα ποσοστά παρατηρούνται στον κινηματογράφο (42%) και στη λογοτεχνία (32%), ακολουθούν οι κατηγορίες της μουσικής (10.5%) και των εικαστικών (10.5%), και, με ένα μικρότερο ποσοστό, το θέατρο (5%).

Πίνακας 11
Συχνότητα επιμέρους κατηγοριών στο θεματικό πλαίσιο «Τέχνη» (2005)

* Τέχνη 2005	Μουσική	Εικαστικά	Κινηματογράφος	Θέατρο	Λογοτεχνία
«ΤΑ ΝΕΑ» (N = 13)	0	1	6	1	5
«ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΤΥΠΙΑ» (N = 02)	2	1	0	0	0
«Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» (N = 04)	0	0	2	0	1
ΣΥΝΟΛΟ «Τέχνη» (N = 19)	02 (10.5%)	02 (10.5%)	08 (42%)	01 (5%)	06 (32%)

Διαφορές στη χρήση του όρου «σχιζοφρένεια» μεταξύ των ετών 2001 και 2005

- Η σύγκριση της συχνότητας **κυριολεκτικής και μεταφορικής** χρήσης του όρου «σχιζοφρένεια» και των παραγώνων του μεταξύ των ετών 2001 και 2005 (βλέπε Πίνακα 1) έδειξε σαφή αύξηση της **κυριολεκτικής** χρήσης έναντι της **μεταφορικής**: ενώ κατά το 2001 γίνεται **κυριολεκτική** χρήση σε ποσοστό 27%, έναντι 73% της **μεταφορικής** χρήσης, κατά το 2005 τα ποσοστά σχεδόν ισοσταθμίζονται, με 49% **κυριολεκτική** και 51% **μεταφορική** χρήση των όρων. Ωστόσο, εδώ πρέπει να επισημανθεί το γεγονός ότι η διαφοροποίηση αυτή των ποσοστών διαμορφώνεται κυρίως εξαιτίας των επιμέρους διαφορών μεταξύ των τριών εφημερίδων που χρησιμοποιήθηκαν ως δείγμα. Συγκεκριμένα, η σημαντική αύξηση στην **κυριολεκτική** χρήση του όρου επηρεάζεται κυρίως από τα «*Νέα*», καθώς τα δημοσιεύματα που λήφθηκαν από την εφημερίδα αυτή αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος ($N = 49$ για το 2001 και $N = 54$ για το 2005), ενώ το δείγμα που λήφθηκε από την «*Ελευθεροτυπία*» είναι σαφώς μικρότερο ($N = 19$ για το 2001 και $N = 18$ για το 2005), όπως ισχύει και για το δείγμα που λήφθηκε από την «*Καθημερινή*» ($N = 11$ για το 2001 και $N = 26$ για το 2005). Τα «*Νέα*» παρουσιάζουν ποσοστό 22% στα **κυριολεκτικά δημοσιεύματα**, έναντι 78% στα **μεταφορικά** για το 2001, ποσοστά τα οποία μεταβάλλονται σε 52% στα **κυριολεκτικά** έναντι 48% στα **μεταφορικά** για το 2005. Την ίδια τάση, και μάλιστα πολύ πιο ενισχυμένη, ακολουθεί και η «*Καθημερινή*», με ποσοστά 36% στα **κυριολεκτικά δημοσιεύματα** έναντι 64% στα **μεταφορικά** για το 2001, που αντιστρέφονται σε 62% στα **κυριολεκτικά** έναντι 38% στα **μεταφορικά** δημοσιεύματα για το 2005. Αντίθετα, η «*Ελευθεροτυπία*» παρουσιάζει περίπου την ίδια εικόνα κατά τα δύο έτη που εξετάστηκαν, με ποσοστό 32% στα **κυριολεκτικά** έναντι 68% στα **μεταφορικά δημοσιεύματα** για το 2001 και ποσοστό 21% στα **κυριολεκτικά** έναντι 78% στα **μεταφορικά** για το 2005.

Διαφορές στην κυριολεκτική χρήση του όρου «σχιζοφρένεια» μεταξύ των ετών 2001 και 2005

- Ως προς την κατηγοριοποίηση των **κυριολεκτικών δημοσιευμάτων σχετικά με την αναπαραγωγή στερεοτύπων**, παρατηρείται αύξηση των **ουδέτερων δημοσιευμάτων** από το 2001 στο 2005: 67% για το 2001 και 75% για το 2005 (βλέπε Πίνακα 2).
- Δεδομένης αυτής της αύξησης των ουδέτερων δημοσιευμάτων μεταξύ των ετών 2001 και 2005, τα **στιγματιστικά** και **αντιστιγματιστικά** δημοσιεύματα παρουσιάζουν την ίδια περίπου αναλογία μεταξύ τους και στα δύο έτη, καθώς μοιράζονται το ποσοστό που υπολείπεται από τα ουδέτερα, με ένα μικρό προβάδισμα των **στιγματιστικών**. Συγκεκριμένα, τα **αντιστιγματιστικά** δημοσιεύματα εμφανίζονται σε ποσοστό 19% το 2001 και 15% το 2005, ενώ τα **αντιστιγματιστικά** εμφανίζονται σε ποσοστό 14% το 2001 και 10% το 2005.
- Η συστηματικότητα εμφάνισης καθενός από τους **μύθους** που σχετίζονται με τη σχιζοφρένεια δεν είναι τέτοια ώστε να έχει νόημα μια προσπάθεια σύγκρισης με βάση τη συχνότητα εμφάνισης όλων των μύθων μεταξύ των δύο ετών, ωστόσο είναι εμφανές ότι ο μύθος που κυριαρχεί με την παρουσία του, τόσο ως προς την αναπαραγωγή όσο και ως προς την αναιρέσή του, είναι αυτός που εμφανίζει τα άτομα με σχιζοφρένεια ως **βίαια και επικίνδυνα**. Μάλιστα, απαντάται με σχεδόν διπλάσια συχνότητα κατά το 2005, οπότε αναπαράγεται έξι φορές και καταρρίπτεται τρεις, ενώ κατά το 2001 αναπαράγεται τρεις φορές και αναιρείται δύο (βλέπε Πίνακες 4 & 5).
- Ως προς το γενικότερο **θεματικό πλαίσιο** των δημοσιευμάτων που αναφέρουν τον όρο «σχιζοφρένεια» (βλέπε Πίνακα 3), το ποσοστό των **κυριολεκτικών άρθρων που ασχολούνται στο σύνολό τους με την ίδια την ασθένεια** μειώνεται από το 2001 στο 2005 από το 19% στο 8%. Παράλληλα, αυξάνεται το ποσοστό δημοσιευμάτων που αναφέρουν τον όρο αλλά στο

σύνολό τους δεν έχουν καμία σχέση με την ασθένεια, από 38% για το 2001 στο 50% για το 2005. Η κατηγορία των δημοσιευμάτων που αφορούν θέματα γενικής ή ψυχικής υγείας χωρίς να επικεντρώνονται στη σχιζοφρένεια δεν παρουσιάζει σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ του 2001 και του 2005, με ποσοστά 43% (2001) και 42% (2005).

Διαφορές στη μεταφορική χρήση του όρου «σχιζοφρένεια» μεταξύ των ετών 2001 και 2005

- Ως προς τις **σημασίες** που αποδίδονται στον όρο και στα παράγωγά του κατά τη μεταφορική χρήση τους, τόσο το 2001 όσο και το 2005 (βλέπε Πίνακες 6 & 7), το μεγαλύτερο μέρος ως προς τη συχνότητα χρήσης της καταλαμβάνει η σημασία της «αντίφασης – αντίθεσης – διχασμού», που αποτελεί σχεδόν τα 2/3 του συνόλου των δημοσιευμάτων και για τα δύο έτη. Ακολουθούν η σημασία του «παραλογισμού – αδυναμίας κατανόησης» και η σημασία της «χάωδους – ανεξέλεγκτης κατάστασης», με ποσοστά που κυμαίνονται στα ίδια περίπου επίπεδα και για τα δύο έτη. Ωστόσο, η σημασία της «επικινδυνότητας – ασυνείδησίας – αγριότητας» εμφανίζεται κατά το 2001, αλλά κατά το 2005 απουσιάζει, ενώ η σημασία της «υπερβολής – ακρότητας» εμφανίζεται μόνο κατά το 2005.
- Ως προς το **θεματικό πλαίσιο** μέσα στο οποίο απαντώνται ο όρος «σχιζοφρένεια» και οι συναφείς όροι (βλέπε Πίνακες 8 & 10), παρατηρούνται κάποιες διακυμάνσεις στη συχνότητα εμφάνισης των πλαισίων αναφοράς τους, χωρίς ωστόσο να εντοπίζονται σημαντικές διαφορές μεταξύ του 2001 και του 2005, καθώς και για τα δύο έτη οι κατηγορίες που συγκεντρώνουν τα μεγαλύτερα ποσοστά είναι αυτές της τέχνης, της πολιτικής και της επικαιρότητας. Ως προς τις υποκατηγορίες στις οποίες διαιρέθηκε η ενότητα της τέχνης (βλέπε Πίνακες 9 & 11), παρατηρείται αύξηση της συχνότητας με την οποία αναφέρεται ο όρος «σχι-

ζοφρένεια» στις υποκατηγορίες του κινηματογράφου και των εικαστικών κατά το 2005 και μείωση στην υποκατηγορία της μουσικής.

Συμπεράσματα – Συζήτηση

Η αύξηση των δημοσιευμάτων που αναφέρονται στην κυριολεκτική σημασία του όρου «σχιζοφρένεια» από το 2001 στο 2005 πιθανώς υποδεικνύει μια στροφή του ενδιαφέροντος της κοινής γνώμης προς την ιατρική οντότητα της ασθένειας. Ωστόσο, αυτή η στροφή προς την κυριολεκτική διάσταση της σχιζοφρένειας ίσως δε θα πρέπει να αποδοθεί στο σύνολο του Τύπου αλλά περισσότερο στην επιμέρους κοινωνική πολιτική των συγκεκριμένων εφημερίδων, καθώς, όπως προαναφέρθηκε, η διαφοροποίηση στην αναλογία κυριολεκτικής και μεταφορικής χρήσης του όρου μεταξύ του 2001 και του 2005 ποικίλλει μεταξύ των τριών εφημερίδων από τις οποίες αντλήθηκε το δείγμα (βλέπε Πίνακα 1). Πάντως, όπως αναφέρεται και σε άλλη σχετική έρευνα (Wahl, 1996), η δημοσιογραφική κάλυψη του θέματος της σχιζοφρένειας καταλαμβάνει πολύ μικρότερη έκταση σε σχέση με άλλα κρίσιμα θέματα που σχετίζονται με την υγεία, όπως είναι ο καρκίνος, η νόσος του Alzheimer ή ο σακχαρώδης διαβήτης, αλλά και σε σχέση με το σύνολο των ψυχικών διαταραχών, παρά το γεγονός ότι η σοβαρότητά της και η συχνότητα με την οποία πλήττει τον πληθυσμό δεν είναι καθόλου αμελητέες.

Κυριολεκτική χρήση του όρου

Η εξέταση του **θεματικού πλαισίου** μέσα στο οποίο απαντάται ο όρος «σχιζοφρένεια» με την κυριολεκτική του σημασία δεν ενισχύει την υπόθεση της γενικότερης ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης σχετικά με την ιατρική οντότητα της ασθένειας, καθώς τα δημοσιεύματα που ασχολούνται συγκεκριμένα με τη σχιζοφρένεια και στα οποία δε γίνεται τυχαία αναφορά της αντιστοιχούν σε ποσοστά μόλις 19% για το 2001 και

8% για το 2005 (βλέπε Πίνακα 3). Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι το ποσοστό για το 2005 μεταφράζεται σε τέσσερα μόνο δημοσιεύματα, από τα οποία τα τρία αποτελούν παρεμβάσεις του ΕΠΙΨΥ. Πρέπει, επίσης, να σημειωθεί ότι τα δημοσιεύματα με αντιστιγματιστικό περιεχόμενο (βλέπε Πίνακα 2) προέρχονται στην πλειονότητά τους από επαγγελματίες ψυχικής υγείας. Η απουσία αντιστιγματιστικών δημοσιευμάτων από μη ειδικούς υποδεικνύει ότι η ευαισθητοποίηση των επαγγελματιών των ΜΜΕ αλλά και του κοινού σε σχέση με τη σχιζοφρένεια και το στίγμα που τη συνοδεύει απέχει ακόμα από το επιθυμητό επίπεδο.

Από την άλλη πλευρά, η δυσανάλογα μεγάλη συχνότητα με την οποία απαντάται η λέξη «σχιζοφρένεια» (με την κυριολεκτική σημασία της) σε μη σχετικό πλαίσιο (βλέπε Πίνακα 3) δείχνει να συνδέεται με το πόσο ελκυστική είναι η στερεοτυπική αναπαράσταση του ατόμου που πάσχει από σχιζοφρένεια όχι μόνο στα ΜΜΕ αλλά και στη βιομηχανία του θεάματος (στον κινηματογράφο ειδικότερα), και γενικότερα στην πνευματική μυθοπλασία (π.χ. λογοτεχνία), αναπαράσταση που προβάλλει ως προεξάρχοντα χαρακτηριστικά του ασθενή με σχιζοφρένεια την επικινδυνότητα, τη μη προβλεψιμότητα και την πιθανή τέλεση εγκληματικής πράξης. Η απεικόνιση του ατόμου που πάσχει από σχιζοφρένεια στη μυθοπλαστική παραγωγή συχνά συγχέει τη σχιζοφρένεια με τη διαταραχή πολλαπλής προσωπικότητας, αποδίδοντάς του έτσι χαρακτηριστικά που εξυπηρετούν την αναπαράσταση του «σχιζοφρενή» ως απρόβλεπτου, επικίνδυνου, δυνάμει εγκληματία. Οι σχετικές απεικονίσεις αναπαράγουν και διαιωνίζουν τις στερεοτυπικές αναπαραστάσεις του κοινού νου, στις οποίες κυριαρχεί η σύνδεση της σχιζοφρένειας με τη βία και την εγκληματικότητα, αλλά και, σε μεγάλο βαθμό, η σύνδεση σχιζοφρένειας και διχασμένης προσωπικότητας (Angermeyer & Matschinger, 1999).

Έρευνες που αναφέρονται από τον Wahl (1992) καταδεικνύουν τις σοβαρές ψυχικές διαταραχές ως το είδος της ασθένειας με τη συ-

χνότερη παρουσίαση στον κινηματογράφο και στην τηλεόραση. Στην παρούσα έρευνα η ελκυστικότητα του θέματος για την κινηματογραφική παραγωγή γίνεται προφανής από το γεγονός ότι στην κατηγορία των κυριολεκτικών δημοσιευμάτων στα οποία το θεματικό πλαίσιο δεν έχει καμία απολύτως σχέση με την ιατρική οντότητα της σχιζοφρένειας η πιο συνήθης περίπτωση που απαντάται ο όρος είναι αυτή της κριτικής κινηματογραφικών ταινιών, όπως παρατηρήθηκε από τους εκτιμητές των δημοσιευμάτων. Μάλιστα, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι κατά το 2001 όλες οι κυριολεκτικές αναφορές στη σχιζοφρένεια που αφορούν κινηματογραφικές ταινίες είναι στιγμιστικές (3/3) και αποτελούν σχεδόν το 1/3 των συνολικών αναφορών της κατηγορίας (3/8). Για το 2005 παρατηρούμε σημαντική αύξηση του αριθμού των σχετικών δημοσιευμάτων που αναφέρονται σε κινηματογραφική ταινία: 13 δημοσιεύματα σε ένα σύνολο 20 δημοσιευμάτων που εντάσσονται στην κατηγορία αυτή. Ωστόσο, μόνο τα 4 από τα 13 δημοσιεύματα είναι στιγμιστικά. Εδώ, βέβαια, ενδέχεται ο τρόπος παρουσίασης της ταινίας να είναι ουδέτερος από την πλευρά του αρθρογράφου αλλά η ίδια η ταινία να αναπαράγει τα συγκεκριμένα στερεότυπα που συνδέονται με τη σχιζοφρένεια.

Πάντως, η γενική εικόνα που προκύπτει από την αξιολόγηση των δημοσιευμάτων σε σχέση με το αν αναπαράγουν ή όχι τους μύθους που σχετίζονται με τη σχιζοφρένεια είναι ότι στη μεγάλη πλειονότητά τους τα δημοσιεύματα έχουν **ουδέτερη χροιά** (βλέπε Πίνακα 2), χωρίς να αναπαράγουν αλλά ούτε και να αίρουν τις προκαταλήψεις που σχετίζονται με την ασθένεια. Μάλιστα, το ποσοστό ουδέτερων δημοσιευμάτων παρουσιάζει μια μικρή αύξηση από το 2001 στο 2005. Ωστόσο, το γεγονός αυτό δε θα μπορούσε να αξιολογηθεί ως αναμφισβήτητο θετικό ως προς την «απόχρωση» των μεταδιδόμενων αναπαραστάσεων σχετικά με τη σχιζοφρένεια. Η μικρή συχνότητα **στιγματιστικών** δημοσιευμάτων οφείλεται πιθανότατα στο γεγονός ότι επιλέχθηκαν ως δείγμα οι τρεις μεγαλύτερες σε κυκλοφορία ημερήσιες εφημερίδες πανελλαδικής εμ-

βέλειας, δείγμα που είναι μεν σχετικά αντιπροσωπευτικό, από την άποψη ότι αντιστοιχεί στη μερίδα εκείνη του κοινού που χαρακτηρίζεται ως διαμορφωτής γνώμης (opinion maker), αλλά δεν προσφέρει μια συνολική εικόνα για τη χρήση του όρου «σχιζοφρένεια» από τον ελληνικό Τύπο και για το είδος της ενημέρωσης που είναι διαθέσιμη στο σύνολό της. Είναι ευνόητο ότι μεγάλης εμβέλειας, «σοβαρά» έντυπα, όπως αυτά που αποτέλεσαν το δείγμα, κάνουν πιο προσεκτική χρήση των όρων που χρησιμοποιούν από ό,τι έντυπα πιο «κίτρινων αποχρώσεων», μικρότερης εμβέλειας και περισσότερο σκανδαλοθηρικών παρά αντικειμενικά ενημερωτικών διαθέσεων. Όπως υποδεικνύεται και από ανάλογης μεθοδολογίας έρευνα του Wahl (1996), κατά πάσα πιθανότητα η εικόνα που θα έδινε η έρευνα θα ήταν διαφορετική αν είχε συμπεριληφθεί στη δειγματοληψία το σύνολο του Τύπου, συμπεριλαμβανομένων του «κίτρινου» Τύπου και των τοπικών (επαρχιακών) εφημερίδων. Στην ιδιαιτερότητα του δείγματος που αναφέρεται παραπάνω πιθανότατα οφείλεται και το γεγονός ότι δεν παρατηρήθηκε ιδιαίτερη δυσκολία στην εκτίμηση της συνολικής «απόχρωσης» (valence) των δημοσιευμάτων, σε αντίθεση με προηγούμενη έρευνα δημοσιευμάτων που πραγματοποιήθηκε περιλαμβάνοντας όλα τα έντυπα που εκδίδονταν στον ελληνικό χώρο (Economidou et al., 2005), κατά την οποία οι εκτιμητές παρατήρησαν ότι σε ορισμένες περιπτώσεις παρουσιάζονταν εσωτερικές αντιφάσεις ως προς τη στιγμιστική ή μη διάθεση του δημοσιεύματος, είτε ανάμεσα στα λεγόμενα των ειδικών ψυχικής υγείας και του αρθρογράφου είτε ανάμεσα στο περιεχόμενο του άρθρου και στον τίτλο.

Τα στιγμιστικού περιεχομένου δημοσιεύματα σημειώνουν κατά μικρό μόνο βαθμό μεγαλύτερα ποσοστά από τα δημοσιεύματα που συντελούν στην καταπολέμηση του στίγματος της σχιζοφρένειας, τόσο για το 2001 όσο και για το 2005 (βλέπε Πίνακα 2). Το γεγονός ότι η ποσοστιαία απόκλιση τους κυμαίνεται στο 5% περίπου (υπέρ των στιγμιστικών) και για τα δύο έτη πρέπει να αποτιμηθεί μάλλον ως θετική εξέλιξη σχε-

τικά με το είδος της ενημέρωσης που σχετίζεται με τη σχιζοφρένεια, σε σύγκριση με τις περισσότερες ανάλογες έρευνες για την ψυχική ασθένεια, στις οποίες η σύνδεση της τελευταίας με τη βία και την εγκληματικότητα υπερτερεί σαφώς σε σχέση με άλλες παραμέτρους, λιγότερο αρνητικά χρωματισμένες, που άπτονται της ασθένειας (Corrigan et al., 2005. Coverdale et al., 2002. Cutcliffe & Hannigan, 2001. Levin, 2005. Wahl, 1992, 2003). Ωστόσο, η παρατήρηση αυτή πρέπει να θεωρηθεί με σκεπτικισμό, υπό το πρίσμα της ιδιαιτερότητας του δείγματος των εφημερίδων που προαναφέρθηκε. Άλλωστε η καταγραφή της συχνότητας εμφάνισης των μύθων που σχετίζονται με τη σχιζοφρένεια (βλέπε Πίνακες 4 & 5) επιβεβαιώνει και πάλι την «ελλυσιτικότητα» της σύνδεσης των ατόμων που πάσχουν από την ασθένεια με τη βία και την εγκληματικότητα και συμφωνεί με τα αποτελέσματα των παραπάνω ερευνών. Ο μύθος του βίαιου και επικίνδунου σχιζοφρενή είναι ο πιο «δημοφιλής» στα δημοσιεύματα, τόσο κατά το 2001 όσο και κατά το 2005, ενώ ακολουθεί ο μύθος που συγγείη τη σχιζοφρένεια με τη διχασμένη προσωπικότητα. Και οι δύο αυτοί μύθοι εξυπηρετούν το κοινό (Wahl, 1996) και αποτελούν ιδανική τροφή για τις τάσεις τρομολαγνείας, όπως αποτυπώνονται με μεγαλύτερη συχνότητα στην τηλεόραση και στον κινηματογράφο, αλλά και στα έντυπα μέσα. Σύμφωνα με τον θεωρητικό των MME N. Luhman (2000), ο **εντυπωσιασμός** που πρέπει να προκαλεί μια είδηση δε συνιστά απλώς στοιχείο του περιεχομένου των MME αλλά και δομική προϋπόθεση της λειτουργίας τους, καθώς το στοιχείο του εντυπωσιασμού ή της έκπληξης εντοπίζεται στη θεμελιώδη κωδικοποίηση του συστήματος των MME, τη διάκριση δηλαδή μεταξύ «πληροφορίας» και «μη πληροφορίας», «νέου» και «παλιού». Επομένως ως πληροφορία νοείται κάτι που λαμβάνει τη μορφή της έκπληξης, του καινούριου και εντυπωσιακού στοιχείου. Η παρουσίαση των ακραίων εκφάνσεων της σχιζοφρένειας, και μάλιστα η εμφάνισή τους σαν να αποτελούν τον κανόνα και όχι την εξαίρεση, εξασφαλίζει μεγαλύτερη ανα-

γνωσιμότητα / τηλεθέαση / ακροαματικότητα, καθώς, σύμφωνα με τα παραπάνω, είναι ευνόητο ότι είδηση αποτελεί το παράδοξο, το ακραίο, το παθολογικό, αυτό που προκαλεί έντονα συναισθήματα, τρόμο και δέος, όχι αυτό που καθησυχάζει και αναφέρεται σε φυσιολογικές διαστάσεις της ζωής. Κατ' αυτό τον τρόπο η πραγματικότητα της σχιζοφρένειας διαστρεβλώνεται, καθώς αυτό που ενδιαφέρει να παρουσιαστεί από τα ΜΜΕ είναι η μυθοπλαστική εκδοχή της και όχι οι πιο ήπιες πραγματικές διαστάσεις της.

Αλλά, ακόμα κι αν θεωρήσουμε την τάση των ΜΜΕ να συνδέουν την ψυχική ασθένεια με τη βία και την εγκληματικότητα ως προϊόν της απήχησής και του εντυπωσιασμού που προκαλούν τέτοια θέματα, έκπληξη προκαλεί το γεγονός ότι απουσιάζουν παντελώς από το δείγμα δημοσιεύματα του τύπου «ανθρώπινες ιστορίες», καθώς και αυτά εμπίπτουν στο πλαίσιο των δημοσιευμάτων που διεγείρουν συγκινησιακά το κοινό. Άρθρα που προβάλλουν τις ανθρώπινες πτυχές της ασθένειας, παρουσιάζοντάς την υπό ένα θετικό πρίσμα, καθώς επικεντρώνονται στην επιτυχή πορεία ατόμων να ξεπεράσουν την ασθένεια και να επανακτήσουν μια φυσιολογική ζωή, θα αποτελούσαν δημοσιεύματα ελκυστικά για τον αναγνώστη, καθώς απευθύνονται στα ανθρωπιστικά αισθήματά του, αλλά ταυτόχρονα θα προωθούσαν μια θετική αντιμετώπιση απέναντι στα άτομα με σχιζοφρένεια. Αυτού του τύπου τα δημοσιεύματα αποδεικνύονται ιδιαίτερα αποτελεσματικά ως προς την άρση των προκαταλήψεων και την καταπολέμηση του στίγματος, μειώνοντας την κοινωνική απόσταση απέναντι στα άτομα με σχιζοφρένεια (Pen et al., 1994). Η έλλειψη δημοσιευμάτων επικεντρωμένων σε θετικές πτυχές, όπως στην επιτυχημένη προσπάθεια να ξεπεράσει κανείς τα προβλήματα ψυχικής υγείας, παράλληλα με την έμφαση που δίνεται στη δυσλειτουργικότητα των ατόμων με ψυχική ασθένεια παγιώνουν τη μοιρολατρική και ανέλπιδη διάθεση με την οποία αντιμετωπίζεται η ψυχική ασθένεια από την κοινή γνώμη (Wahl, 2003).

Άλλη μία διάσταση που απουσιάζει ολοκληρωτικά ως προς την παρουσίαση της σχιζοφρέ-

νειας στον ελληνικό Τύπο είναι η οπτική γωνία τόσο των ίδιων των ασθενών όσο και των οικογενειών τους, μια διάσταση που θα μπορούσε να προσφέρει τα μέγιστα στη γεφύρωση της κοινωνικής απόστασης που διαχωρίζει τους πάσχοντες από ψυχικά προβλήματα και το γενικό πληθυσμό. Αν οι ίδιοι οι ασθενείς είχαν τη δυνατότητα να δώσουν τη δική τους εκδοχή για την πραγματικότητα της ψυχικής ασθένειας, θα παρείχαν μια πολύ πιο θετική και κοινωνικά προσιτή εικόνα γι' αυτή (Coverdale et al., 2002).

Η εμμονή των ΜΜΕ στις αρνητικά χρωματισμένες πτυχές της ασθένειας, ειδικά αυτές που συνδέονται με το στερεότυπο του βίαιου σχιζοφρενή εγκληματία, και η συστηματική αγνόηση της θετικής προοπτικής από την οποία μπορεί να αντιμετωπιστεί η σχιζοφρένεια μπορεί να φωτιστούν υπό το πρίσμα της προσέγγισης του Luhman (2000). Η αναπαραγωγή **στερεοτύπων** διαδραματίζει ιδιαίτερο ρόλο για τις ανάγκες της λειτουργίας των ΜΜΕ, όσον αφορά την απήχησή τους στο κοινό, γεγονός το οποίο εξηγεί την ανθεκτικότητα των στερεοτύπων και τη συνεχιζόμενη χρήση τους, παρά τις σχετικές παρεμβάσεις των επαγγελματιών ψυχικής υγείας. Σημαντική παράμετρος της επικοινωνίας και της αποτελεσματικότητάς της είναι η πληροφορία να είναι εύληπτη από το δέκτη, το κοινό, και ο τρόπος με τον οποίο τα ΜΜΕ ανταποκρίνονται στη διπλή στόχευση του εύληπτου αλλά, ταυτόχρονα, εντυπωσιακού της πληροφορίας είναι η παρουσίασή της σε ειδικό πλαίσιο: Η καινούρια πληροφορία πρέπει να είναι, ή, έστω, να φαίνεται, μοναδική, αλλά να παρουσιάζεται εν μέσω οικείων για το δέκτη συμφραζομένων. Η αναπαραγωγή στερεοτύπων είναι μια πολύ πρόσφορη επιλογή για ένα πλαίσιο που έχει την έννοια του οικείου, του κανονικού.

Μεταφορική χρήση του όρου

Το γεγονός ότι το καινοτόμο στοιχείο που αποτελεί την είδηση χρειάζεται να στηριχτεί στο στοιχείο του συνήθους και του οικείου, για να αναδειχθεί και να εντυπωσιάσει με τον αποτελεσματικότερο τρόπο, βρίσκει εφαρμογή και σε μια

άλλη τάση της ειδησεογραφίας: στην προτίμηση για συγκρουσιακές, αντιφατικές καταστάσεις (Luhman, 2000). Η τάση αυτή έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την παρούσα έρευνα, καθώς είναι ως ένα βαθμό επεξηγηματική της συχνότητας της χρήσης του όρου «σχιζοφρένεια» ως σχήματος λόγου, καθώς, σε αυτή την περίπτωση, φέρει συνήθως την έννοια της αντιφατικότητας και του συγκρουσιακού στοιχείου.

Η κατάχρηση μεταφορικών σχημάτων που σχετίζονται με κάποια παθολογία αντανακλά το βαθμό και το εύρος των στιγμιστικών πεποιθήσεων που συνδέονται με αυτή (Sontag, 1978). Τα ευρήματα έρευνας που πραγματοποιήθηκε στις ΗΠΑ (Duckworth et al., 2003), στην οποία η μεταφορική χρήση του όρου «σχιζοφρένεια» καταλαμβάνει το ποσοστό του 28.1%, σε σύγκριση με τα ποσοστά του 73% για το 2001 και του 51% για το 2005 της παρούσας έρευνας (βλέπε Πίνακα 1), υποδεικνύουν ότι ο όρος φέρει ιδιαίτερη σημασιολογική και συναισθηματική φόρτιση στην ελληνική πραγματικότητα. Ωστόσο, σε αυτή την περίπτωση θα πρέπει να τονίσουμε ότι η τόσο εκτεταμένη μεταφορική χρήση του όρου και, ειδικότερα, η εμμονή στη σύνδεση της ασθένειας με την αντιφατικότητα και το συγκρουσιακό στοιχείο οφείλονται στην ελληνική ετυμολογία του όρου, σύμφωνα με την οποία σημαίνει σχάση, διάσπαση του νου, και εξαπίας αυτής παραπέμπει σε κάποιου τύπου ψυχο-νοητικό διχασμό. Στο γεγονός αυτό πρέπει να θεωρηθεί ότι οφείλεται και η τόσο συχνή μεταφορική χρήση της, που υπερκαλύπτει την κυριολεκτική, τουλάχιστον κατά το 2001. Ωστόσο, όπως παρατηρείται και στην έρευνα που προαναφέρθηκε (Duckworth et al., 2003), συγκρίνοντας τη συχνότητα μεταφορικής χρήσης στον Τύπο των όρων «σχιζοφρένεια» και «καρκίνος», η σχιζοφρένεια αναδεικνύεται ως η νέα ασθένεια που στη μεταφορική χρήση της χρησιμοποιείται ως σύμβολο του παθολογικού, του νοσηρού και του αποδιοπομπαίου. Ο όρος «σχιζοφρένεια» απαντάται ως σχήμα λόγου σε πολλά και ποικίλα **θεματικά πεδία** (βλέπε Πίνακες 8-11), συγκεντρώνοντας τα μεγαλύτερα ποσοστά σε δημοσιεύματα αναφορικά με την τέχνη, την επι-

καιρότητα και την πολιτική. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι η ιδιαίτερα προσφιλής στην ελληνική πραγματικότητα χρήση του από αθλητικούς συντάκτες δεν παρατηρείται στην παρούσα έρευνα, η οποία, βέβαια, δεν περιλαμβάνει αθλητικές εφημερίδες. Ενδεικτικό της φόρτισης που της αποδίδεται είναι το γεγονός ότι η χρήση του εντοπίζεται κατεξοχήν σε θέματα που προβληματίζουν έντονα την κοινή γνώμη και επηρεάζουν την κοινωνική ζωή, όπως είναι οι εσωτερικές και διεθνείς πολιτικές εξελίξεις (τρομοκρατία, πόλεμος), η οικονομία (χρηματιστήριο), τα κοινωνικά προβλήματα (ανεργία, ναρκωτικά). Ιδιαίτερα εκτεταμένη είναι επίσης η χρήση του όρου στην τέχνη, όπου χρησιμοποιείται για να εκφράσει την ακραία ελευθερία και κατάρριψη των ορίων και των συμβατικότητων, όπως δύναται να πραγματοποιεί στην καλλιτεχνική δημιουργία, ωστόσο η έκταση της χρήσης του οφείλεται πιθανότατα και σε μια πιο ελεύθερη και λογοτεχνική γλώσσα που υιοθετούν οι συντάκτες του καλλιτεχνικού ρεπορτάζ. Συχνά, επίσης, χρησιμοποιείται για την περιγραφή των σύγχρονων συνθηκών ζωής στα μεγάλα αστικά κέντρα του δυτικού κόσμου, ως έκφραση του παραλογισμού, της αντιφατικότητας και της αμφισημίας, που αναδεικνύονται σε χαρακτηριστικά της μετανεωτερικότητας.

Η κατηγοριοποίηση των δημοσιευμάτων που κάνουν μεταφορική χρήση του όρου «σχιζοφρένεια» και των παραγώγων του αναφορικά με τη **σημασία** που προσδίδεται στον όρο (βλέπε Πίνακες 6 & 7) εμφανίζει τη σημασία της «αντίφασης – αντίθεσης – διχασμού» να κυριαρχεί στη μεταφορική χρήση του, τόσο κατά το 2001 όσο και κατά το 2005, αποτελώντας σχεδόν τα 2/3 των μεταφορικών δημοσιευμάτων και για τα δύο έτη. Οι κατηγορίες που ακολουθούν σε συχνότητα, αυτές του «παραλογισμού – αδυναμίας κατανόησης» και της «χάδους – ανεξέλεγκτης – αδιέξοδης κατάστασης», είναι παρεμφερείς σημασιολογικά, με την έννοια ότι αναφέρονται περισσότερο σε διανοητικές διαστάσεις της σχιζοφρένειας. Το αξιοσημείωτο σε αυτό το σημείο είναι το γεγονός ότι η κατηγορία της «επικινδυνότητας – ασυνειδησίας – αγριότητας» καταλαμβάνει

νει το ποσοστό του μόλις 3% της μεταφορικής χρήσης του όρου για το 2001, ενώ κατά το 2005 δεν απαντάται καθόλου. Ωστόσο, αντικαθίσταται από την κατηγορία της «υπερβολής – ακρότητας», με ποσοστό 6%, που δεν εμφανίζεται κατά το 2001, η οποία, αν και παραπέμπει επίσης στην υποτιθέμενη συμπεριφορά του ατόμου με σχιζοφρένεια, συντελεί σε μια πιο ήπια αναπαράσταση.

Θα μπορούσε, λοιπόν, να θεωρηθεί ότι τα ευρήματα που προκύπτουν από τη σημασιολογική κατηγοριοποίηση των μεταφορικών δημοσιευμάτων είναι ενθαρρυντικά όσον αφορά τη βαρύτητα που έχει στον κοινό νου η σύνδεση της σχιζοφρένειας με τη βία και την εγκληματικότητα. Αν και δεν είναι ποσοτικά σημαντικό το γεγονός ότι το ήδη μικρό ποσοστό του 3% κατά το 2001 για τη σημασία της «επικινδυνότητας – ασυνειδησίας – αργιότητας» μηδενίζεται κατά το 2005, ωστόσο είναι εντυπωσιακό το γεγονός ότι η εν λόγω κατηγορία καταλαμβάνει τόσο μικρό μέρος των δημοσιευμάτων σε σύγκριση με την κατηγορία της «αντίφασης – αντίθεσης – διχασμού». Φαίνεται ότι στην ελληνική πραγματικότητα ο κοινός νους συνδέει τη σχιζοφρένεια πολύ περισσότερο με αντιφατικές και συγκρουσιακές καταστάσεις αφενός και αφετέρου με τη ρήξη της λογικής και τον παραλογισμό. Ωστόσο, αυτή η σύνδεση δεν είναι λιγότερο στιγματιστική, καθώς αντικατοπτρίζει αρνητικά χαρακτηριστικά. Μάλιστα, σε ορισμένες περιπτώσεις που, για παράδειγμα, χρησιμοποιείται η έκφραση «σχιζοφρενικός διχασμός» η μεταφορική χρήση παραπέμπει κατευθείαν στη διαταραχή πολλαπλών προσωπικοτήτων, η σύγχυση της οποίας με τη σχιζοφρένεια, όπως προαναφέρθηκε, συντελεί στην ενδυνάμωση της στερεοτυπικής αναπαράστασης του επίφοβου, απρόβλεπτου και ανεξέλεγκτου ασθενή που πάσχει από σχιζοφρένεια.

Περιορισμοί της έρευνας – Προτάσεις

Κομβικό σημείο ως προς την κατανόηση του πώς τα ΜΜΕ διαμορφώνουν τις αναπαραστάσεις της κοινής γνώμης είναι η ανάλυση του **πλαίσιου**

μέσα στο οποίο πραγματοποιείται η επικοινωνήση μιας είδησης. Ως πλαίσιο, στην περίπτωση αυτή, εννοούνται οι «μηχανισμοί», οι δομές που βρίσκονται ενσωματωμένες στον πολιτικό λόγο και χρησιμεύουν στην εκφορά του (Sieff, 2002). Ο ρόλος του πλαισίου παίζει καθοριστικό ρόλο στο πώς θα διαμορφωθούν η πρόσληψη και η ερμηνεία ενός γεγονότος, καθώς, χωρίς να γίνεται άμεσα αντιληπτό από το δέκτη, το πλαίσιο είναι αυτό που κατευθύνει την προσοχή του σε ορισμένα χαρακτηριστικά της είδησης, υποβαθμίζοντας τη σημασία κάποιων άλλων, ενώ παράλληλα λειτουργεί ως **λανθάνον περιεχόμενο**, υποδεικνύοντας με έμμεσο τρόπο **αξιολογικές κρίσεις, απίες και αποτελέσματα**. Κάποιες από τις δομές που παίζουν το ρόλο του πλαισίου είναι τα διάφορα σχήματα λόγου (μεταφορές, παραδείγματα, τυποποιημένες φράσεις, νοητικές εικόνες) αλλά και η μορφολογία του έντυπου κειμένου, όπως διαμορφώνεται, για παράδειγμα, στο σχήμα της «ανεστραμμένης πυραμίδας», όπου η προσοχή κατευθύνεται στον τίτλο (τυπωμένο με μεγάλα και έντονα στοιχεία), ενώ τα μικρότερης σημασίας σημεία του άρθρου καταλαμβάνουν διαδοχικά όλο και μικρότερη έκταση στη σελίδα. Επίσης, ως πλαίσιο εννοείται και η παράθεση δεδομένων που συνεισφέρουν στην αξιοπιστία των γραφομένων ή της γνώμης ειδικών, που φέρουν το πλεονέκτημα της αυθεντίας, όπως και η χρήση αντεπιχειρημάτων ως προς το περιεχόμενο της είδησης. Η κατάλληλη χρήση «μηχανισμών» όπως των παραπάνω καθιστά εύκολο να χειραγωγηθεί η κοινή γνώμη, μεταβάλλοντας την αποτίμηση ενός γεγονότος σε αρνητική ή θετική, ανάλογα με τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται.

Στην παρούσα έρευνα τα δημοσιεύματα που αποτέλεσαν το δείγμα αντλήθηκαν από τα ηλεκτρονικά αρχεία των εφημερίδων στις οποίες δημοσιεύτηκαν. Η ψηφιακή μορφή των δημοσιευμάτων, όμως, είχε ως αποτέλεσμα να μην είναι διαθέσιμες πληροφορίες για την έντυπη μορφή τους, το μέγεθός τους στη σελίδα ή το σημείο της εφημερίδας στο οποίο τοποθετήθηκαν (πρωτοσέλιδο, μεσαίες σελίδες), πληροφορίες ενδει-

κτικές της σημασίας που τους αποδίδεται και της επακόλουθης απήχησής τους. Είναι σκόπιμο τέτοια χαρακτηριστικά της μορφολογίας των δημοσιευμάτων να εξεταστούν σε μελλοντική έρευνα για τις αναπαραστάσεις της σχιζοφρένειας, όπως υποδεικνύεται και από τα ευρήματα προηγούμενης έρευνας για τις αναπαραστάσεις της ψυχικής ασθένειας στον ελληνικό Τύπο (Ecofopou et al., 2005), στην οποία παρατηρήθηκε ότι τα στιγματιστικά δημοσιεύματα, αν και ήταν λιγότερα σε αριθμό, καταλάμβαναν σημαντικά μεγαλύτερη έκταση στη σελίδα από τα μη στιγματιστικά δημοσιεύματα. Όπως παρατηρούν επίσης και οι Cutcliffe και Hannigan (2001), Levin (2005) και Wahl (2003), οι στιγματιστικές αναπαραστάσεις για την ψυχική ασθένεια ενδυναμώνονται ακόμα περισσότερο από τη **χρήση συγκεκριμένων μοτίβων παρουσίασης** στον Τύπο, όπως είναι οι εντυπωσιακοί τίτλοι και η τοποθέτηση του θέματος στις πρώτες σελίδες, καθώς και η μεγαλύτερη έκταση στη σελίδα που καταλαμβάνουν τα σχετικά δημοσιεύματα. Οι στρατηγικές αυτές επηρεάζουν τις προσλήψεις του κοινού με πιο έμμεσο αλλά επίσης καθοριστικό τρόπο.

Μια άλλη τάση της ειδησεογραφίας που σχετίζεται με την αναπαραγωγή στερεοτύπων είναι η οργάνωση της επικαιρότητας σε θεματικές ενότητες με γνώμονα κάποια «γεγονότα-κλειδιά» (Luhman, 2000). Με αυτό τον τρόπο η ειδησεογραφία επικεντρώνεται σε επιμέρους περιπτώσεις, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα οι περιπτώσεις αυτές, καθώς επικοινωνούνται από τα ΜΜΕ με συστηματικό τρόπο, να οργανώνονται σε γνωστικά σχήματα, τα οποία καταλήγουν να διαμορφώνουν τις προσλαμβάνουσες του κοινού, οργανώνοντας τη συλλογική μνήμη σε σχήματα ανάλογα με αυτά της οργάνωσης και του περιεχομένου των ΜΜΕ. Η λειτουργία των πλαισίων σχετίζεται πολύ στενά με την οργάνωση των προσλήψεων του δέκτη σε σταθερά σχήματα, μέσω των οποίων αποκωδικοποιεί και νοηματοδοτεί τις νέες πληροφορίες, και βρίσκει εφαρμογή κατεξοχήν στην τάση των ΜΜΕ για αναφορά σε συγκεκριμένες θεματολογίες. Διαχρονικά, μέσω της επανάληψης, τα πλαίσια ισχυροποιού-

νται και παραπέμπουν αυτόματα σε προϋπάρχουσες κρίσεις, αξιολογήσεις, ή σε ένα συγκεκριμένο τρόπο σκέψης πάνω σε ορισμένα ζητήματα, συμβάλλοντας έτσι στη δημιουργία των στερεοτύπων ή στην ενδυνάμωση των ήδη υπαρχόντων. Δεν είναι τυχαίο, λοιπόν, που σε μεγάλο βάθος χρόνου χρησιμοποιούνται τα ίδια εκφραστικά μέσα για να αναφερθεί κανείς σε στερεοτυποποιημένα θέματα, όπως αυτό της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς ή της ψυχικής ασθένειας ειδικότερα. Σύμφωνα με τις παραπάνω διαπιστώσεις είναι τα αποτελέσματα των ερευνών των Nairn και συνεργατών (2001) και της Sieff (2002), ερευνών που επικεντρώθηκαν στην ανάλυση λόγου των δημοσιευμάτων τα οποία αναφέρονταν σε μεμονωμένες περιπτώσεις όπου ένα συμβάν σχετικό με την ψυχική ασθένεια απασχόλησε την επικαιρότητα και την κοινή γνώμη. Με τη διαχρονική μελέτη επιμέρους περιπτώσεων κατέστη δυνατό να παρατηρηθεί η διαδικασία μέσα από την οποία διαρθρώνονται τα πλαίσια και η αμφίδρομη σχέση τους με τη στερεοτυποποίηση. Παρατηρήθηκε, λοιπόν, αυξημένη χρήση τυποποιημένων εκφράσεων και μεταφορών σχετικών με πτυχές της ψυχικής ασθένειας, και μάλιστα με αξιοσημείωτη επαναληπτικότητα και έλλειψη ποικιλίας. Επιπλέον, η γενική και περιγραφική παρουσίαση των παραμέτρων που σχετίζονται με την ψυχική ασθένεια, παράλληλα με την έλλειψη αιτιολογικών σχημάτων και επιχειρηματολογίας, συμβάλλει στην υιοθέτηση και στην ενίσχυση των πεποιθήσεων που απορρέουν από την κοινή λογική, πεποιθήσεις που συνήθως ταυτίζονται με τις ήδη υπάρχουσες και διαδεδομένες αναπαραστάσεις (Nairn et al., 2001). Τόσο οι παράμετροι που πριμοδοτούνται από τη δημοσιογραφική έκθεση του θέματος όσο και οι τεχνικές που υιοθετούνται για την παρουσίαση των παραμέτρων αυτών φαίνεται ότι αλληλοενισχύονται, και ως εκ τούτου ενδυναμώνουν τη στερεοτυποποίηση: Καθώς προβάλλουν μια εικόνα της ψυχικής ασθένειας με ενιαία χαρακτηριστικά, η σύνδεση με τη βία και την επικινδυνότητα, αλλά, παράλληλα, και με την παθητικότητα και την ευαλωτότητα, καθίσταται

γενικεύσιμη από τον κοινό νου στο σύνολο των ασθενών.

Τα πλαίσια που χρησιμοποιούνται στην ενημέρωση, καταλήγει η Sieff (2002), δεν επιβάλλονται στα MME αλλά δημιουργούνται από αυτά, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά των ειδήσεων. Ωστόσο, καθώς το κοινό εθίζεται στη χρήση συγκεκριμένων σχημάτων, η διατήρηση και η διαιώνιση των πλαισίων επιβάλλονται εν είδει «φαύλου κύκλου» στους επαγγελματίες των MME, προκειμένου να εξασφαλίσουν την απήχηση της είδησης στο κοινό. Ο τρόπος με τον οποίο οι προϋπάρχουσες αντιλήψεις κατευθύνουν την επικοινωνία μηνυμάτων από τα MME γίνεται εμφανής και στη σχετική μελέτη του Nairn et al. (2001). Το πλαίσιο μέσα στο οποίο τοποθετείται μία είδηση αποδεικνύεται και πάλι καθοριστικό για το νόημα το οποίο της προσδίδεται, αλλά επίσης και κατευθυνόμενο από τις προϋπάρχουσες νόρμες. Αυτή η στατικότητα και η αδράνεια των πλαισίων των MME έχουν ως επίπτωση τη συνεχή ενδυνάμωση των στερεοτύπων, τα οποία επιτρέπουν τη διαιώνιση των συνεπακόλουθων κοινωνικών στάσεων. Εύλογο είναι, λοιπόν, το γεγονός ότι η κοινωνική απόρριψη και ο στιγματισμός των ατόμων που πάσχουν από σχιζοφρένεια συνεχίζονται, παρά τις προσπάθειες των ειδικών να άρουν τις προκαταλήψεις.

Από τις παραπάνω προσεγγίσεις καθίσταται σαφές ότι δεν είναι μόνο το περιεχόμενο των δημοσιευμάτων των MME που επηρεάζει τις αναπαραστάσεις της κοινής γνώμης για την πραγματικότητα της ψυχικής ασθένειας, και ειδικότερα της σχιζοφρένειας, αλλά και, σε μεγάλο βαθμό, ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζεται. Σε συνδυασμό με τις παραπάνω διαπιστώσεις, η παρούσα πιλοτική έρευνα, που αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης ερευνητικής δραστηριότητας σχετικά με τις αναπαραστάσεις της ψυχικής ασθένειας στον Τύπο, αποτελεί έναυσμα για περαιτέρω έρευνα σχετικά με τα **ποιοτικά χαρακτηριστικά** της παρουσίασης της σχιζοφρένειας στα MME. Η ανάλυση του εκφερόμενου λόγου, η διερεύνηση των δομών και των μηχανισμών που συγκροτούν το πλαίσιο το οποίο καθορίζει το νόημα που

αποδίδεται σε μια είδηση από το δέκτη, καθώς και οι διαδικασίες αναπαραγωγής και διαιώνισης των στερεοτύπων σε σχέση με τη λειτουργία των MME αναδεικνύονται σε κομβικής σημασίας ερευνητικά πεδία για την κοινωνική διάσταση στην οποία τοποθετείται η ψυχική ασθένεια. Επιπλέον, τα σχετικά ευρήματα θα πρέπει να ληφθούν υπόψη ως προς τη διαμόρφωση των παρεμβάσεων που αποσκοπούν στην ενημέρωση και στην ευαισθητοποίηση τόσο των επαγγελματιών των MME όσο και του κοινού σχετικά με την πραγματικότητα της σχιζοφρένειας και την καταπολέμηση του στίγματος που τη συνοδεύει.

Βιβλιογραφία

- Angermeyer, M., & Matschinger, H. (1999). Social representations of mental illness among the public. In J. Guimón, W. Fischer, & N. Sartorius (Eds.), *The image of madness* (pp. 20-28). Basel: Karger.
- Appleby, L. (1997). *National confidential inquiry into suicide and homicide by people with mental illness*. Department of Health, London.
- Appleby, L., & Wessely, S. (1988). Public attitudes to mental illness: the influence of the Hungerford massacre. *Medicine, Science and the Law*, 28, 291-295.
- Bennett, L. W. (1999). *Ειδήσεις: η πολιτική των ψευδαισθήσεων*. Αθήνα: Δρομέας.
- Brändli, H. (1999). The image of mental illness in Switzerland. In J. Guimón, W. Fischer, & N. Sartorius (Eds.), *The image of madness* (pp. 29-37). Basel: Karger.
- Corrigan, P., Watson, A., Gracia, G., Slopen, N., Rasinski, K., & Hall, L. (2005). Newspaper stories as measures of structural stigma. *Psychiatric Services*, 56(5), 551-556.
- Coverdale, J., Nairn, R., & Claasen, D. (2002). Depictions of mental illness in print media: a prospective national sample. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 36, 697-700.
- Cutcliffe, J., & Hannigan, B. (2001). Mass media,

- «monsters» and mental health clients: the need for increased lobbying. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 8, 315-321.
- Duckworth, K., Halpern, J., Schutt, R., & Gillespie, C. (2003). Use of Schizophrenia as a metaphor in U.S. newspapers. *Psychiatric Services*, 54(10), 1402-1404.
- Economou, M., Kourea, A., Gramandani, Ch., Leontiadou, A., Louki, E. C., & Stefanis, C. (2005). Mental disorder and mental health representations in Greek newspapers and magazines. *World Psychiatry*, 4, 45-49.
- Finzen, A., & Hoffmann-Richter, U. (1999). Mental illness as metaphor. In J. Guimón, W. Fischer, & N. Sartorius (Eds.), *The image of madness* (pp. 13-19). Basel: Karger.
- Foster, J. (2001). Unification and differentiation: a study of the social representations of mental illness. *Papers on Social Representations*, 10, 3.1-3.8.
- Levin, A. (2005). When mental illness makes news, facts often missing in action. *Psychiatric News*, 40(12), 18-20.
- Luhman, N. (2000). *The reality of the mass media*. Cambridge, UK: Polity Press Polity Press.
- Miles, A. (1987). *The Mentally Ill in Society*. Oxford: Blackwell.
- Nairn, R., Coverdale, J., & Claasen, D. (2001). From source material to news story in New Zealand print media: a prospective study of the stigmatizing processes in depicting mental illness. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 35, 654-659.
- Penn, D. L., Guynan, T. D., Spaulding, W. D., Garbin, C., Calvin, P., & Sullivan, M. (1994). Dispelling the stigma of schizophrenia: What sort of information is best? *Schizophrenia Bulletin*, 20, 567-578.
- Sieff, E. (2002). Framing mental illness: The trial of Andrew Goldstein. *Submitted to AEJMC 2002 Conference Mass Communication and Society*.
- Sontag, S. (1978). *Illness as Metaphor*. London: Penguin Books.
- Taylor, P., & Gunn, J. (1999). Homicides by people with mental illness: myth and reality. *British Journal of Psychiatry*, 174, 9-14.
- Wahl, O. (1992). Mass media images of mental images: a review of the literature. *Journal of Community Psychology*, 20, 343-352.
- Wahl, O. (1996). Schizophrenia in the news. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 20, 51-54.
- Wahl, O. (2003). News media portrayal of mental illness. *American Behavioral Scientist*, 46(12), 1594-1600.
- Walsh, E., Buchanan, A., & Fahy, T. (2002). Violence and schizophrenia: examining the evidence. *British Journal of Psychiatry*, 180, 490-495.

Media and mental illness: Schizophrenia depictions in the Greek press

MARINA ECONOMOU & MARIA HARITSI

University Mental Health Research Institute, Greece

ELENI DIMITRIADOU

Panteion University of Social and Political Sciences, Greece

ABSTRACT

The study examined and analyzed the usage of the term «schizophrenia», as well as its adjectival and adverbial derivatives, by the Greek news press in 2001 and 2005. Its purpose was to determine the occurrence of any potential changes in such usage from 2001 to 2005 in terms of: a) the extent of the literal and metaphorical use of the terms, b) the broader thematic frameworks within which these terms were used, c) the extent to which the literal use of the terms appears to be stigmatizing, neutral or anti-stigmatizing, and d) the meaning(s) attributed to the terms when used metaphorically. Year 2001 ($N = 79$) and year 2005 ($N = 98$) articles, with at least one reference to the term(s), of three highly read national papers were collected and analysed, using both quantitative and qualitative methods, by four trained judges. The comparative analysis of the cumulative data per year suggested: a) a higher proportion of metaphorical usage in 2001 compared to that of 2005, b) that for both 2001 and 2005 the literal use of the terms was concentrated within articles not focusing on schizophrenia per se, c) that for both 2001 and 2005 the metaphorical use of the terms was concentrated in literary and fine art – related articles, d) that the majority of the literal references for both 2001 and 2005 were more neutral than stigmatizing or anti-stigmatizing in nature, and e) that for both 2001 and 2005 the predominant meaning attributed to the term(s) when used metaphorically was one expressing antiphrasis and contradiction. These results identify patterns and ways in which schizophrenia is used in the printed media and outline implications for anti-stigma initiatives and directions for future research.

Key words: Schizophrenia, Mental illness, Stigma, Media.

Address: Marina Economou, University Mental Health Research Institute (UMHRI), 2 Soranou tou Efessiou Str., P.O. Box 66517, 156 01 Papagou, Athens, Greece. E-mail: stigma@epipsi.gr & meconomou@ epipsi.gr